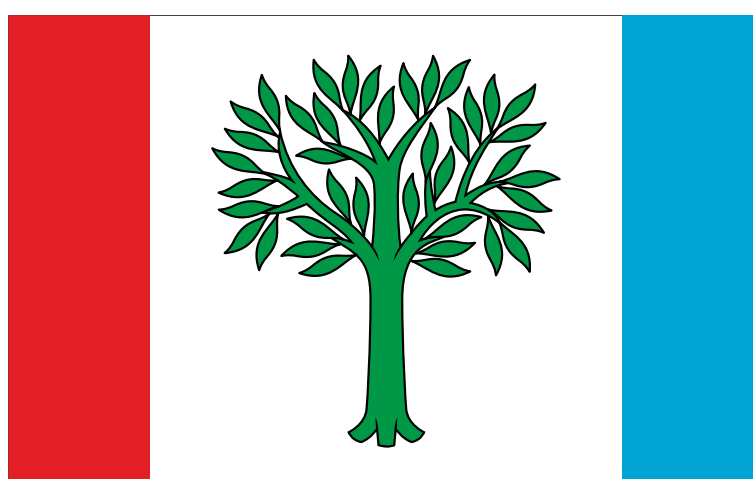
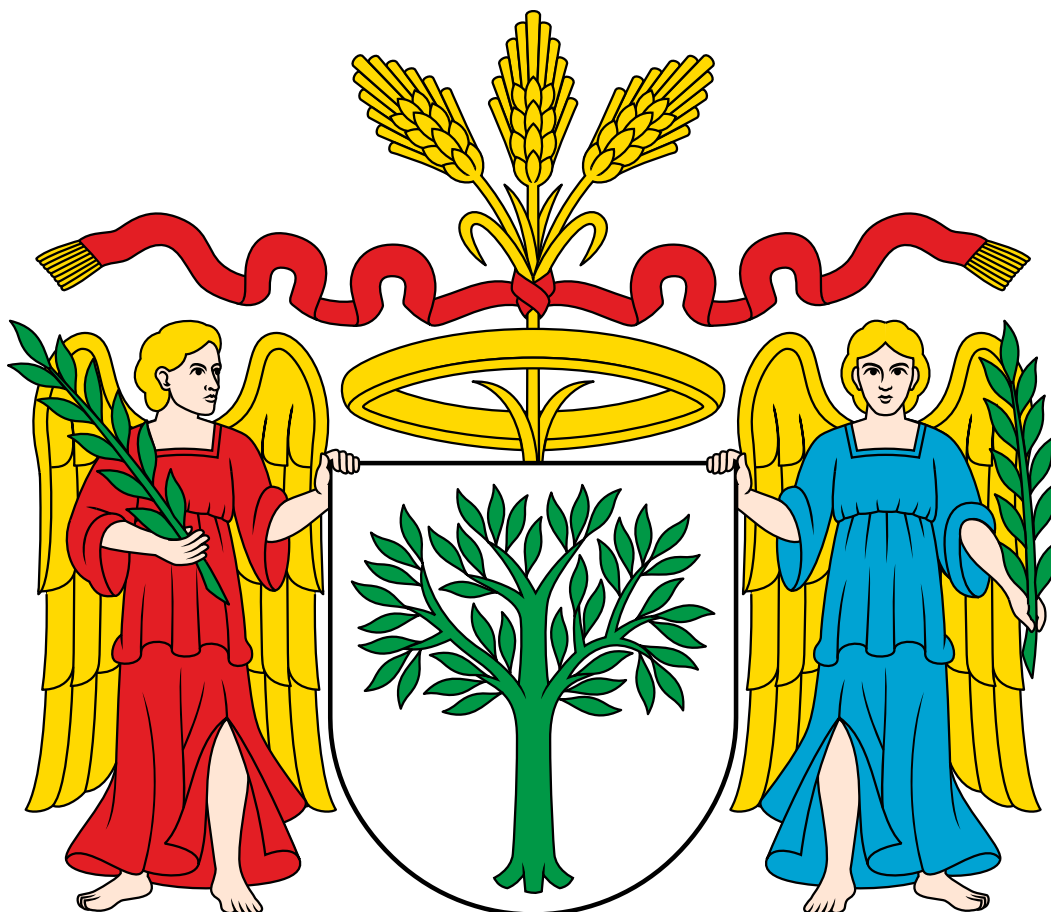

**HERB, FLAGA I INNE SYMBOLE
MIASTA BRANIEWA**

STUDIUM HERALDYCZNO-HISTORYCZNE

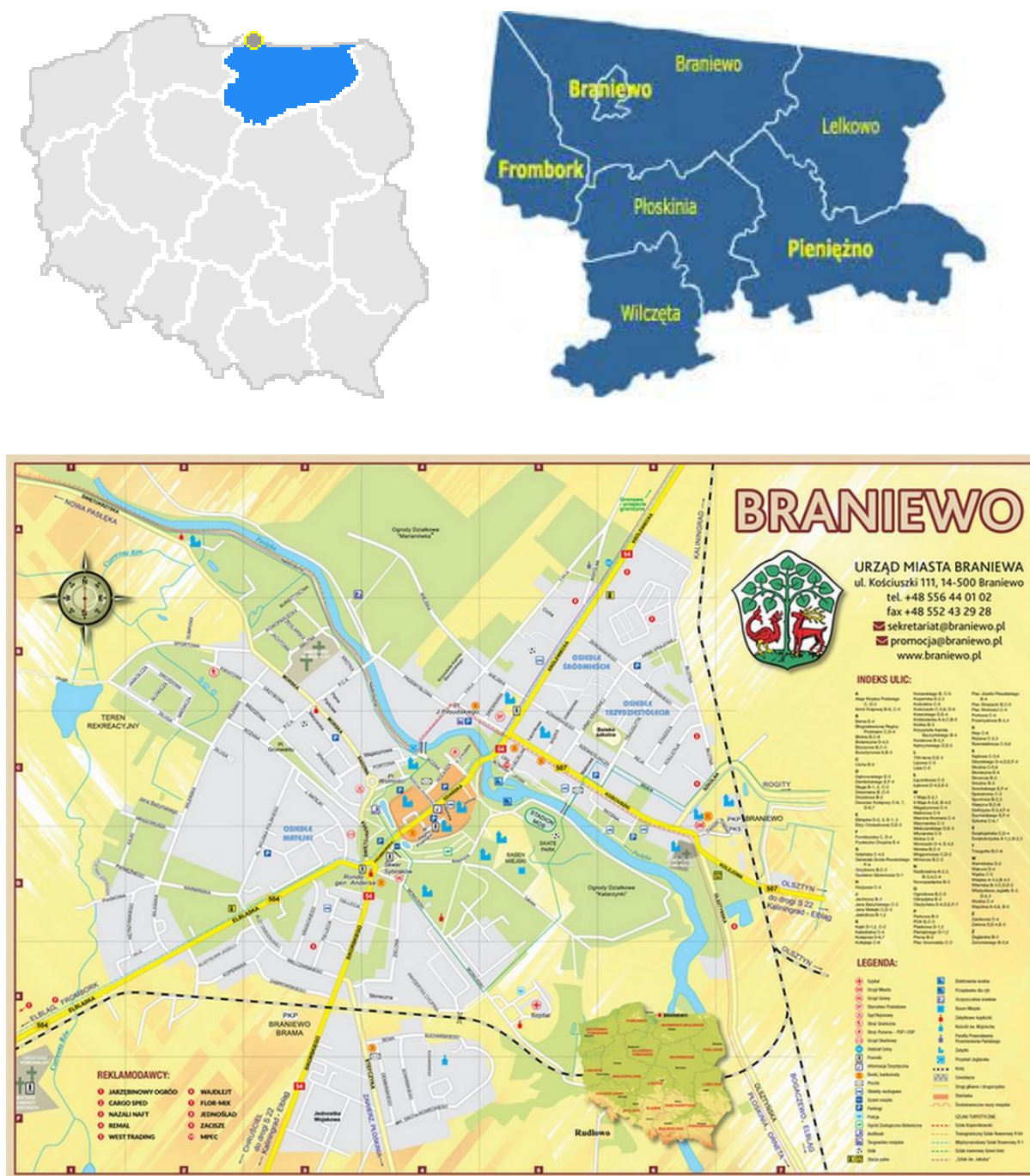
Kamil Wójcikowski, Robert Fidura

Luty 2024

Treść

Charakterystyka Miasta Braniewa.....	3
Zabytki	4
Rys historyczny Braniewa.....	7
Tradycje heraldyczne Braniewa	10
Weksylia Braniewa	44
Symbole Nowego Miasta Braniewa	46
Herb Miasta Braniewa	50
Flaga Miasta Braniewa	61
Pieczęcie Miasta Braniewa.....	61
Odznaka Honorowa Miasta Braniewa	62
Załączniki.....	63
Projekt herbu Miasta Braniewa	64
Projekt flagi Miasta Braniewa.....	65
Projekt flagi Miasta Braniewa – rysunek konturowy	66
Projekt pieczęci Miasta Braniewa	67
Projekt Odznaki Honorowej Miasta Braniewa.....	68
Projekt Dyplomu Odznaki Honorowej Miasta Braniewa	69

Charakterystyka Miasta Braniewa

Rysunek 1: Położenie Braniewa na mapie Polski, powiatu oraz plan Braniewa¹

Braniewo (niem. *Braunsberg*) to miasto na Warmii, w województwie warmińsko-mazurskim, siedziba władz powiatu braniewskiego, gminy miejskiej Braniewo i gminy wiejskiej Braniewo (która stanowi odrębną jednostkę administracyjną). Położone jest na obu brzegach Pasłęki (umownie Stare Miasto na lewym, Nowe Miasto na prawym brzegu), która nieopodal uchodzi do Zalewu Wiślanego. Pod względem geograficzno-

¹ Źródło: Livecity.pl, gminy.pl, oraz UM Braniewo

morfologicznym teren miasta położony jest w obrębie Równiny Warmińskiej i Wybrzeża Staropruskiego. Braniewo to najstarsze warmińskie miasto (drewniana warownia założona w 1240 roku, prawa miejskie w 1254 roku), pierwsza stolica Warmii i siedziba biskupów warmińskich do 1340 roku. Dawniej port morski oraz miasto hanzeatyckie (obecnie także należy do Związku Miast Hanzeatyckich). W średniowieczu był to ośrodek handlu i rzemiosła, a także kultury i oświaty (*Liceum Hosianum*). Przez miasto przebiega droga krajowa 54, do której dochodzą drogi wojewódzkie 507 i 504. Przebiega tędy także linia kolejowa nr 217 i 254 (na tej ostatniej ruch komercyjny prowadzony jest tylko okazjonalnie). Miasto zajmuje powierzchnię 1241 ha, zaś 30 czerwca 2021 roku było tutaj 16 907 mieszkańców. Miasto ma charakter turystyczny z dobrze działającą branżą logistyczną i przeładunkową. Na rozwój tej ostatniej wpływa pozytywnie dobre skomunikowanie z resztą kraju oraz położenie w pobliżu granicy z Obwodem Kaliningradzkim. Do większych zakładów przemysłowych należą producent mebli Okmed oraz Browar Braniewo (Grupa Van Pur). Jeszcze w latach 90 było tutaj więcej zakładów przemysłowych, które jednak zlikwidowano. Ważnymi pracodawcami są terminale przeładunkowe. Braniewskie Stare Miasto utraciło w wyniku zniszczeń wojennych swój śródmiejski charakter, a jego funkcje (m.in. jest tutaj ratusz miejski) przejęło Nowe Miasto. Począwszy od 1991 roku stopniowo odbudowywano niektóre zabytkowe budynki Starego Miasta, m.in. kościół farny, *Liceum Hosianum* i fragmenty dawnego zamku biskupiego (Wieża Bramna)².

Zabytki

Pomimo iż w 1945 roku w wyniku działań wojennych zniszczeniu uległo 80% zabudowy miasta, do czasów obecnych zachowało się kilka cennych obiektów architektonicznych³:

- Wieża Bramna – pozostałość zamku biskupów warmińskich z XIII wieku,
- Mury miejskie z XIV i XV wieku,
- Wieża Klesza i Wieża Młyna Kieratowego – XIV wieczne baszty należące do wewnętrznych murów obronnych Braniewa,

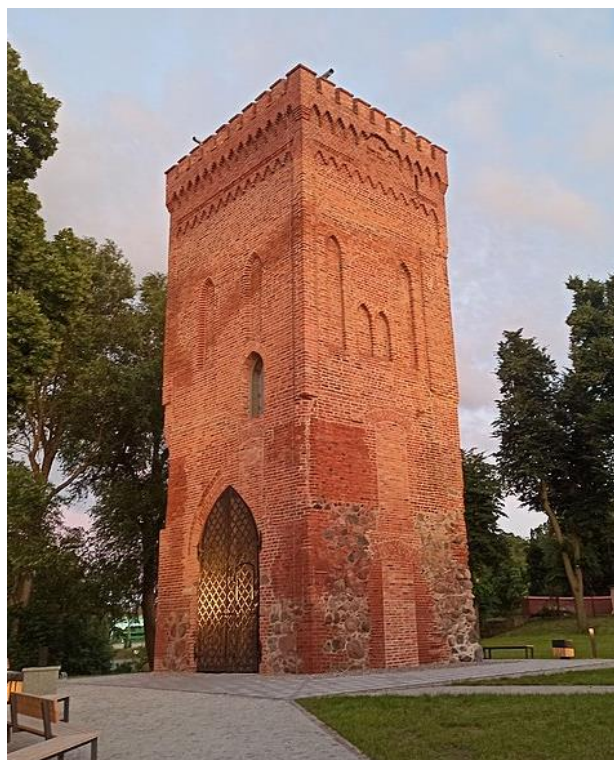
² Ustalenia własne

³ Informacje Miasta Braniewo

- Baszta Prochowa – XV wieczna baszta należąca do zewnętrznych murów obronnych Braniewa,
- Bazylika mniejsza Św. Katarzyny Aleksandryjskiej z XIII/XIV wieku, przebudowana w 1855-1859 w stylu neogotyckim,
- Kościół p.w. Św. Trójcy z początku XVI wieku, obecnie bizantyjsko-ukraiński,
- Kaplica cmentarna Św. Rocha z 1711 roku,
- Hospicjum dla konwertytów – wybudowane w 1719 roku,
- Sanktuarium Krzyża Świętego z lat 1722-47, barokowy kościół początkowo odpustowy, zaś od 1923 roku klasztorny Ojców Redemptorystów,
- *Liceum Hosianum* – dawne Kolegium Jezuickie wybudowane w latach 1743-77, obecnie Zespół Szkół Zawodowych,
- Spichlerz Mariacki – pozostałość portu, wybudowany w 1831 roku,
- Kościół parafialny p.w. Św. Antoniego z lat 1830-38, przed 1945 rokiem ewangelicki,
- Budynek Urzędu Miasta z 1878 roku,
- budynek Sądu Rejonowego z 1879 r.,
- „Białe koszary” z 1898 r.,
- Klasztor Regina Coeli – dom prowincjonalny Polskiej Prowincji Zgromadzenia Zakonnego Sióstr św. Katarzyny, wybudowany w latach 1904-06
- Dworzec kolejowy z 1915 roku.

Fot. 1: Kościół farny⁴

Fot. 2: Wieża Bramna w Braniewie⁵

Fot. 3: Działdziniec dawnego *Liceum Hosianum*⁶

⁴ Fot. Wikimedia Commons, użytkownik Lestat, CC-BY-SA 2.5

⁵ Fot. Wikimedia Commons, użytkownik Aleksander Durkiewicz, CC-BY-SA 4.0

⁶ Fot. Wikimedia Commons, użytkownik Jacek Bogdan, CC-BY-SA 3.0

Rys historyczny Braniewa

Ponieważ w przypadku Braniewa herb nie jest projektowany od podstaw, szczegółowe studium historyczne nie jest konieczne do ustalenia jego formy. Poniższy zarys historii oparty został o notki w *Leksykonie miast polskich*⁷ oraz *Miastach polskich w tysiącleciu*⁸. Informacje uzupełnił i skorygował Pan Wojciech Jaroszek.

Początek Braniewu dała drewniana warownia wybudowana przez Krzyżaków po opanowaniu przez nich północnej Warmii. Miało to miejsce około 1240 roku nad dolną Pasłęką. W pobliżu, na wyspie między ramionami rzeki, kupcy z Lubeki założyli osadę handlową. Jej najdawniejsza nazwa, *Bruseberg* (zapis z 1249 roku – *Brusebergue*) ma pochodzenie pruskie. W roku 1254 z inicjatywy kupca lubeckiego Jakuba Fleminga, osada otrzymała od biskupa warmińskiego Anzelma prawa miejskie jako *Brunsborg*, na cześć Św. Brunona. Osada ta została zniszczona w 1260 roku w wyniku powstania Prusów. W roku 1273 rozpoczęto budowę miasta na obecnym miejscu. Murowany zamek biskupi powstał około 1280 roku, zaś cztery lata później Braniewo ponownie otrzymało prawa miejskie lubeckie. Przy tej okazji miasto uposażono 328 łanami ziemi i nadano szeroki samorząd oraz przywilej wolnego rybołówstwa. W roku 1288 siedzibę diecezji warmińskiej przeniesiono do Fromborka. Od końca XIII wieku nazwę miasta zapisywano jako *Braunsberg*.

W średniowieczu był to jedyny morski port na Warmii, ważny ośrodek rzemiosła oraz handlu na drodze lądowej z Gdańska do Królewca. Braniewscy kupcy eksportowali głównie płody rolne Warmii do krajów Północy. Istniała tutaj także stocznia. Od połowy XIV wieku Braniewo należało do Hanzy i zyskało mury obronne z kilkoma basztami i bramami. Do 1340 r. zamek biskupi w Braniewie był siedzibą biskupa, a od tego roku po przeniesieniu siedziby do Ornety w jego imieniu zamkiem zarządzał burgrabia. W roku 1342 naprzeciw Braniewa, na drugim brzegu Pasłęki, biskup Herman z Pragi lokował na prawie lubeckim Nowe Miasto, które pełniło głównie funkcje rzemieślnicze i rolnicze. Otoczono je ziemno-palisadowymi umocnieniami. Nowe Miasto miało jednak ograniczony samorząd. W 1346 roku rozpoczęto budowę miejscowej fary, zaś w połowie XIV wieku zbudowano ratusz miejski. Od 1382 działała tu szkoła parafialna. W czasach

⁷ Red. Jerzy Kwiatek, Teofil Lijewski, *Leksykon miast polskich*, Warszawa 1998, s. 54-55

⁸ Red. Mateusz Siuchniński, *Miasta polskie w tysiącleciu*, Tom 2, Wrocław-Warszawa-Kraków, 1967, s. 113-115

krzyżackich miasto było najważniejszym ośrodkiem biskupstwa warmińskiego, najbogatszym i najludniejszym oraz jego oknem na świat.

Braniewo w 1440 r. należało do założycieli Związku Pruskiego, a podczas wojny trzynastoletniej 1454-1466 w ramach Związku wystąpiło zbrojnie po stronie Polski. Wojna przyniosła miastu znaczne straty. W roku 1450 w Starym Mieście było około 2500 mieszkańców, zaś w Nowym – 100 mieszkańców. W roku 1466 wraz z resztą Warmii Braniewo zostało inkorporowane do Polski w ramach Prus Królewskich. W czasie wojny pruskiej 1520-25, Braniewo okupowali Krzyżacy. Źródła polskie notowały miasto jako *Brunsberga* lub *Brunsberk*. W okresie przynależności do Królestwa Polskiego, miasto było ważnym ośrodkiem gospodarczym i oświatowym. Należało do autonomicznego obszaru podległego władzy biskupów warmińskich. Kardynał Stanisław Hozjusz, wcześniej biskup warmiński, założył w 1565 roku w Braniewie pierwsze w Polsce kolegium jezuickie (*Collegium Hosianum*), znane także poza granicami państwa z wysokiego poziomu nauczania. Zbiory biblioteki pochodziły z darów wielu sponsorów, m.in. kanonik warmiński Tomasz Werner. W latach 1589-1773 działała tutaj znana oficyna drukarska. W latach 1626-35 miasto okupowali Szwedzi, którzy zrabowali bibliotekę *Collegium Hosianum*. Obecnie znajduje się ona w Uppsali. Szwedzi stworzyli tutaj dodatkowe fortyfikacje ziemne na zewnątrz murów obronnych. W roku 1655 miasto opanował z kolei elektor Fryderyk Wilhelm, który zwrócił je biskupowi warmińskiemu dopiero w 1663 roku.

W roku 1772 miasto znalazło się w zaborze pruskim. Stare Miasto Braniewo liczyło wówczas 2871 mieszkańców, zaś Nowe Miasto – 1378. W tym samym roku Stare i Nowe miasto połączono w jeden organizm miejski – *Braunsberg*. Prusacy zlikwidowali także odrębność administracyjną Warmii, którą włączono do prowincji Prusy Wschodnie, oraz zsekularyzowali dobra biskupie. Braniewskie mury miejskie były rozbierane i zabudowywane na przestrzeni XVIII i XIX wieku, ale obecnie są w znacznym stopniu wtórnie zachowane z wyjątkiem odcinka północno-wschodniego. W roku 1780 skasowano *Collegium Hosianum*, które zastąpiło pruskie *Gymnasium Academicum* (1781-1818), a następnie *Liceum Hosianum* (1818-1912) i w końcu Akademię Królewską (1912-1945). W Braniewie tzw. „Kamiennym Domu” w latach 1578-1798 działał Alumnat Papieski a następnie do 1945 r. warmińskie seminarium diecezjalne. W roku 1802 miasto liczyło 5111 mieszkańców, w roku 1850 – 9 608, w 1906 – 12497, a w 1939 – 21142.

W roku 1853 Braniewo uzyskało połączenie kolejowe z Królewcem, zaś cztery lata później – z Gdańskiem.

Miasto 20 marca 1945 roku zdobyły wojska radzieckie III Frontu Białoruskiego. Podczas sowieckich nalotów i ostrzału artyleryjskiego zniszczono 80% zabudowy w tym całe zabytkowe Stare Miasto i zakłady przemysłowe. Po wojnie w latach 50. XX wieku na polecenie władz komunistycznych dokonano masowej rozbiórki zabytkowej zabudowy dawnego Starego Miasta, w tym bezcennych zabytków, jak: Ratusz staromiejski z połowy XIV wieku, Kamienny Dom z XV wieku oraz Szkoła Zamkowa i Kościół Gimnazjalny z XIX wieku a także dziesiątek kamienic. Rozebrano też kilka spichlerzy z XVIII/XIX wieku. Starówka braniewska przestała istnieć. W roku 1946 było tutaj tylko 1400 mieszkańców. W roku 1961 już 9925, zaś w 1998 około 18800. Do roku 1975 miasto należało do województwa olsztyńskiego, zaś w latach 1975-98 do województwa elbląskiego. Od 1991 roku w Braniewie częściowo odbudowywano zabytkową zabudowę. Od 1999 roku miasto jest siedzibą powiatu w województwie warmińsko-mazurskim.

Tradycje heraldyczne Braniewa

Braniewo posiada niezwykle bogatą tradycję symboliczną, co nie dziwi w przypadku miasta o tak długiej historii i istotnym znaczeniu historycznym. Miasto doczekało się kilku opracowań poświęconych swojej symbolice. Wymienić tutaj należy prace braniewskiego przedwojennego historyka Eugena Brachvogela^{9 10 11}, Mariana Gumowskiego^{12 13}, rozdział w monografii historycznej Braniewa napisany w 1995 roku przez Alojzego Szorca¹⁴ oraz obszerny artykuł zbierający i porządkujący dotychczasowe informacje, autorstwa Wojciecha Jaroszka, uzupełniony bogatym materiałem ilustracyjnym, pozyskanym w dużej mierze przez samego autora¹⁵. Ten sam autor w 2020 roku opracował także *Studium heraldyczno-historyczne Miasta Braniewa* na potrzeby procedury opiniowania przez Komisję Heraldyczną projektu odznaki honorowej Braniewa. Opracowanie to było rozbudowaną i uzupełnioną wersją wcześniejszego artykułu¹⁶.

Od założenia miasta posługiwało się ono trzema różnymi symbolami. Najstarsze pieczęcie miejskie Braniewa znane są z odcisków XIV-wiecznych, ale niektórzy badacze skłonni są datować je na okres tuż po lokacji (zapewne powtórnej) miasta. Miasto posługiwało się dwiema pieczęciami, wielką i sekretną. Ta pierwsza jest szerzej nieznana polskiej literaturze tematu. Jej opis znaleźć można u Brachvogela i u Alojzego Szorca. Zupełnie milczy o niej Marian Gumowski i Wiktor Wittyg. Nieznajomość wielkiej pieczęci

⁹ Eugen Brachvogel, *Die Wappen der ermländischen Städte* [w:] *Zeitschrift für die Geschichte und Altertumskunde Ermlands*, r. 1916, t. 19, z. 2

¹⁰ Eugen Brachvogel, *Das Wappen der Stadt Braunsberg* [w:] *Zeitschrift für die Geschichte und Altertumskunde Ermlands*, r. 1934, t. 25, z. 2

¹¹ Eugen Brachvogel, *Wappen und Fahne der Stadt Braunsberg* [w:] *Unsere Ermländische Heimat*, r. 1931, nr 5

¹² Marian Gumowski, *Pieczęcie i herby miast pomorskich* [w:] *Roczniki Towarzystwa Naukowego w Toruniu*, R. 44 za rok 1939, s. 16-17

¹³ Tenże, *Najstarsze pieczęcie miast polskich* [w:] *Roczniki Towarzystwa Naukowego w Toruniu*, R. 62 za rok 1957, Z. 2, s. 39,

¹⁴ Stanisław Achremczyk, Alojzy Szorc, *Pieczęcie i herb* [w:] *Braniewo*, Olsztyn 1995, s. 239-242

¹⁵ Wojciech Jaroszek, *Herb Braniewa na przestrzeni dziejów miasta*,
<http://www.historiabraniewa.hekko.pl/index.php/inne/95-herb-braniewa-na-przestrzeni-dziejow-miasta>

¹⁶ Informacja Pana Wojciecha Jaroszka

polskim heraldykom wynika zapewne z faktu, że jej czytelny odcisk zachował się jedynie na dokumencie z 1 kwietnia 1351 roku przechowywanym w Archiwum Miejskim w Lubece (Fot. 4). Odcisk ten jest aktualnie nieco zniszczony, ale archiwum lubeckie dysponuje też dobrej jakości odlewem gipsowym (Fot. 5). Pieczęć była okrągła, o średnicy 75 mm i legendzie otokowej + SIGILLVM + BVRGENSIVM (...) BRVNSBERG. W polu pieczęci, oddzielonym linią perełkową od otoku widniała kompozycja wyobrażająca na pierwszym planie trójwzgórze porośnięte roślinnością, na którym widniał skaczący jeleń, zaś na drugim planie znajdowały się blankowane mury miejskie z trzema wieżami, z których każda nakryta była trójkątnym daszkiem zwieńczonym kulą. Środkowa wieża miała cztery okna zwieńczone łukami półkolistymi, a pomiędzy nimi jakby rozeta. Na kuli zwieńczającej daszek widać było krzyż. Wieże boczne mają trzy okna zwieńczone łukami półkolistymi, jedno nad dwoma. Wieże boczne dodatkowo zaopatrzone są w blanki. Oprócz odcisku i odlewu w Lubece, pieczęć ta znana jest jeszcze z odcisku na akcie erekcyjnym Związku Pruskiego z roku 1440, ale ten odcisk jest niemal całkiem zniszczony (Fot. 6), widać jedynie fragment środkowej wieży. Tłok tej pieczęci miał zagiąć stosunkowo wcześnie, co tłumaczyłoby dlaczego w wiekach kolejnych miasto używało tylko pieczęci sekretnej.

Fot. 4: Odcisk większej pieczęci Braniewa na dokumencie z 1 kwietnia 1351 roku¹⁷

Fot. 5: Odlew gipsowy poprzedniej pieczęci¹⁸

¹⁷ Archiwum Miejskie w Lubece, sygn. 07.1-3/04:Borussica 02

¹⁸ Archiwum Miejskie w Lubece, Siegelschausammlung, S66

Fot. 6: Odcisk tej samej pieczęci przy akcie erekcyjnym Związku Pruskiego¹⁹

Krótko po pierwszym chronologicznie odnotowanym użyciu pieczęci większej użyto także pieczęci sekretnej Braniewa, co każe sądzić, że stanowiła ona wykonany w tym samym czasie komplet z wcześniej omówioną pieczęcią większą. Najstarsze odciski sekretnej pieczęci Braniewa znane są z dokumentów z 27 lutego 1364 roku (Fot. 7) i 26 grudnia 1368 roku (Fot. 8) oraz jednego niedatowanego dokumentu (Fot. 9) z archiwum lubeckiego. Archiwum lubeckie przechowuje także dobrej jakości odlew tej pieczęci (Fot. 10). Jak wspomniano wcześniej, ponieważ tłok pieczęci większej zaginął dość szybko, przez kolejne wieki miasto używało pieczęci sekretnej. Znamy jej odciski z dokumentów XV, XVI i XVII-wiecznych.

W wieku XV pieczęć ta używana była na dokumentach Związku Pruskiego, m.in. odcisk na liście Rady Miasta do przedstawicieli Związku Pruskiego w Toruniu z informacją o przesłaniu 100 grzywien z 1453 roku (Fot. 11), na oświadczeniu dotyczącym przyjęcia na służbę Mikołaja z Osieka i innych dowódców przez Jana Bażyńskiego i siedem miast pruskich z 10 kwietnia 1454 roku (Fot. 12), na akcie hołdowniczym stanów pruskich wobec Kazimierza Jagiellończyka z 14 kwietnia 1454 roku (Fot. 13) oraz na nieokreślonym dokumencie Związku Pruskiego (Fot. 14). Archiwum lubeckie przechowuje także dokument datowany na 9 czerwca 1479 roku (Fot. 15).

¹⁹ Archiwum Państwowe w Gdańsku, kolekcja dokumentów elbląskich, VI/1

Z wieku XVI zachowały się odciski omawianej pieczęci m.in. na liście z 1559 roku w Archiwum toruńskim (Fot. 16), na dokumencie z 1571 roku, przechowywanym w Muzeum Narodowym w Krakowie (Fot. 17). Znany jest także odcisk tej pieczęci na dokumencie z 1664 roku, przechowywanym w AAWO (Fot. 19), co oznacza, że była w użyciu także po zmianie pieczęci wielkiej w 1637 roku. Wedle literatury ostatni raz poświadczona w użyciu była w 1711 roku. Pieczęć sekretną wymieniono zatem prawdopodobnie dopiero w 1742 roku, o czym dalej. Odrys tej pieczęci znajduje się także w kolekcji Mariana Gumowskiego w Ossolineum. Miał on być wykonany z odcisku przechowywanym w Muzeum w Elblągu (Fot. 18).

Omawiana pieczęć była okrągła, o średnicy około 36 mm, z legendą otokową S. SECRETVM BVRGENSIVM BRAVNSBERG. W polu pieczęci, oddzielonym linią perełkową od otoku, widniało drzewo lipowe wyrastające z nieregularnej, porośniętej roślinnością podstawy, pod nim z lewej strony stał smok, zaś po drugiej stronie jeleni.

Fot. 7: Odcisk najstarszej pieczęci sekretnej Braniewa na dokumencie z 27 lutego 1364 roku²⁰

Fot. 8: Odcisk najstarszej pieczęci sekretnej Braniewa na dokumencie z 26 grudnia 1368 roku²¹

²⁰ Archiwum Miejskie w Lubece, sygn. 07.1-3/04:Borussica 24

²¹ Archiwum Miejskie w Lubece, sygn. 07.1-3/04:Borussica 24

Fot. 9: Niedatowany odcisk tej samej pieczęci²²

Fot. 10: Odlew gipsowy poprzedniej pieczęci²³

Fot. 11: Odcisk najstarszej pieczęci sekretnej
Braniewa na dokumencie z 1453 roku²⁴

Fot. 12: Odcisk najstarszej pieczęci
sekretnej Braniewa na dokumencie z 10
kwietnia 1454 roku²⁵

²² Archiwum Miejskie w Lubecie, sygn. 07.1-3/04:Burussica 53

²³ Archiwum Miejskie w Lubecie, Siegelchausammlung, S67

²⁴ Archiwum Państwowe w Toruniu, sygn. 69/1/0/1/1447

²⁵ Archiwum Państwowe w Toruniu, sygn. 69/1/0/1/1521

Fot. 13: Odcisk najstarszej pieczęci sekretnej Braniewa na dokumencie hołdowniczym stanów pruskich wobec króla Polski z 15 kwietnia 1454 roku²⁶

Fot. 14: Odcisk najstarszej pieczęci sekretnej Braniewa na bliżej nieokreślonym dokumencie²⁷

Fot. 15: Odcisk najstarszej pieczęci sekretnej Braniewa na dokumencie z 9 czerwca 1479 roku²⁸

Fot. 16: Odcisk najstarszej pieczęci sekretnej Braniewa na dokumencie z 1559 roku²⁹

²⁶ Archiwum Główne Akt Dawnych, Zbiór Dokumentów Pergaminowych, sygn. 1148

²⁷ Publ. Marcin Hlebionek, *Pieczęcie przy dokumentach Związku Pruskiego. Problemy edytorskie*

²⁸ Archiwum Miejskie w Lubecie, sygn. 07.1-3/04:Borussica 73

²⁹ Archiwum Państwowe w Toruniu, sygn. 69/1/0/2/VII-11 k. 20

Fot. 17: Odcisk najstarszej pieczęci sekretnej Braniewa na dokumencie z 1571 roku³⁰

Fot. 18: Odrys tej samej pieczęci w kolekcji Mariana Gumowskiego w Ossolineum³¹

Fot. 19: Odcisk najstarszej pieczęci sekretnej Braniewa na dokumencie z 1664 roku w AAWO³²

³⁰ Muzeum Narodowe w Krakowie, sygn. VIII-rkps.-000550-72

³¹ ZNIO, Gabinet Numizmatyczno-Sfragistyczny, kolekcja Mariana Gumowskiego, odrisy i odbitki pieczęci miejskich, wciera grafitowa z odlewu w Muzeum Elbląskim

³² Archiwum Archidiecezji Warmińskiej w Olsztynie, Archiwum Kapitulne, R. Contr. 16, k. 342, opublikowana w: Danuta Bogdan, Jerzy Przeracki, *Urzędnicy Starego i Nowego Miasta Braniewa do 1772 roku*, Olsztyn 2018, Fot. dzięki uprzejmości Pana Wojciecha Jaroszka

Z roku 1635 pochodzi panorama Braniewa autorstwa Paula Stertzel i Conrada Götke, na której odmalowano herb miejski, najwyraźniej błędnie oparty o pieczęć sądową (o czym dalej), nie zaś miejską (Fot. 20).

Fot. 20: Herb przypisany Braniewu na panoramie miasta z 1635 roku³³

W nagrodę za wierność i stałość mieszczan braniewskich pod okupacją szwedzką, król Władysław IV w Wilnie 25 kwietnia 1636 roku potwierdził i ubogacił dawny herb miasta. Stosowny akapit przywileju brzmiał następująco:

Confirmamus deinde augemus, et concedimus ut servatis sed mutatis aliquantulum antiquis cunctatis civitatis insignibus arbotem arborem seu Laurum viridem, in area albi coloris, cum caeteris de more antiquo [insculptis] animalium figuris, Dracone et Cervo, gestare valeant, et gement: cui pro augmento ab [utraque] parte Angeli duo laureas in manu gerentes [adsistent] in Superiori arboris parte, tres Spircae spicae de manipulo Stemmatis Regis desumptae, colligatae aßurgent, quas utrimque media Luna circumdabit, [...] inscriptionne inferius addita, Sub hoc sidere truncata viresco.

Co tłumaczy się następująco (przekład prof. Maria Starnawska):

Potwierdzamy wreszcie i rozszerzamy i zezwalamy, by zachowawszy, ale nieco zmieniwszy znaki miasta drzewo czyli laur zielony w polu białego koloru z innymi z dawnego zwyczaju wyobrażonymi postaciami zwierząt, Smokiem i Jeleniem, mogli nosić i nosili, któremu dla zwiększenia z obu stron Aniołowie dwie gałązki laurowe w ręku trzymający niech będą umieszczeni, w najwyższej części drzewa, trzy kłosa ze snopka z pieczęci królewskiej podniesione, dołączone niech powstaną, które z obu końców niech otoczy półksiężyc, [...] dodany niżej napis, Pod tym znakiem nawet ścięte zielenią się.

³³ Kopia w Muzeum Ziemi Braniewskiej, fot. Aleksander Durkiewicz

Nowy herb przedstawiać miał zatem jak dawniej smoka i jelenia pod drzewem (określonym jako laur) w polu białym oraz nowe elementy zewnętrzne: trzymacze w postaci dwóch aniołów, klejnot w postaci trzech kłosów zboża (uszczerbiony element rodowego herbu Wazów) mających u podstawy dwa zwrócone do siebie grzbietami półksiężyce (nawiązanie do herbu rodowego Ostoja ówczesnego biskupa warmińskiego, Mikołaja Szyszkowskiego) oraz dewizę. Anioły-trzymacze swoimi rękoma od wewnątrz kompozycji trzymały dolne rogi półksiężyców w klejnocie, zaś w rękach od zewnątrz kompozycji miały gałązki laurowe. Dewiza herbowa symbolizować miała zapewne niezłomność miasta Braniewa w obliczu szwedzkiej okupacji. W dokumencie określono barwę pola i drzewa oraz nazwano drzewo laurem. Przywilej królewski zezwolił także władzom miasta na pieczętowanie korespondencji czerwonym woskiem. Należy wspomnieć, że dokument królewski mówił o „zachowaniu” dawnych znaków po niewielkiej zmianie. Tym samym król niejako legitymizował wizerunek ze średniowiecznej pieczęci sekretnej, nie zaś wielkiej, jako symbol Braniewa. Dokument Władysława IV potwierdził sejm w Warszawie 22 lutego 1637 roku. Autorzy tych słów odnaleźli kopię tego dokumentu, z przerysowanym nowym herbem, która znajduje się w Archiwum Archidiecezji Warmińskiej w Olsztynie (Fot. 21).

Fot. 21: Rysunek herbu nadanego Braniewu przez Władysława IV z kopii przywileju w AAWO³⁴

³⁴ Archiwum Archidiecezji Warmińskiej w Olsztynie, Braniewo Magistrat, 47, k. 34v

Nowy symbol Braniewa trafił na nową pieczęć większą, o średnicy 45 mm, której odciski znane są z szeregu dokumentów XVII-wiecznych, m.in. z 1668 roku przechowywanym w AAWO (Fot. 22). Legenda otokowa pieczęci brzmiała SIGILLVM + ANTIQVAE + CIVITATIS + BRAUNSBURG 1637. Jednocześnie jak wspomniano wcześniej, pieczęć sekretna Braniewa pozostała bez większych zmian.

Fot. 22: Odcisk pieczęci większej Braniewa z 1637 roku, na dokumencie z 1668 roku³⁵

Analizując odrysy pieczęci miejskich Braniewa, które znajdują się w kolekcji Mariana Gumowskiego w Ossolineum, można dojść do wniosku, że najwyraźniej w 1742 roku wykonano nowe tłoki pieczęci większej i sekretnej. Oczywiście zakładając, że

³⁵ Archiwum Archidiecezji Warmińskiej w Olsztynie, Archiwum Kapitulne, Ab 6, k. 242

Gumowski nie popełnił tutaj jakiegoś błędu lub nadinterpretacji. Pieczęć większa (Fot. 23), o średnicy ok. 46 mm wedle odrysu była w zasadzie identyczna, ale z nieco inną legendą i datą roczną 17 42 pod gałęziami drzewa, rozdzieloną jego pniem. Być może nawet tłok ten powstał na bazie tłoka starszego, ponieważ wydaje się jakby między kłosaми u góry widoczna była końcówka daty rocznej 1637. Pieczęć sekretna (Fot. 24), o średnicy 36 mm, tym razem miała rysunek godła jak pieczęć większa, różniła się jedynie rozmiarem i rozmieszczeniem cyfr daty rocznej 1742. Marian Gumowski miał widzieć pierwszą z tych pieczęci odcisniętą na dokumencie z 1744 roku. Oba odciski miały znajdować się w Archiwum Państwowym w Toruniu. Autorzy tych słów pozyskali odcisk wielkiej pieczęci Braniewa na liście cechowym z 16 grudnia 1744, przechowywanym w Archiwum toruńskim (Fot. 25, Fot. 26). Wydaje się, że na odcisku tym nie jest widoczna dostrzeżona przez Gumowskiego data roczna 1742. Wobec tego do informacji o sprawieniu nowego kompletu pieczęci przez Braniewo w 1742 roku należy podchodzić z ostrożnością.

Fot. 23: Odris pieczęci większej Braniewa wykonanej wedle Mariana Gumowskiego w 1742 roku i odcisniętej na dokumencie z 1744 roku³⁶

Fot. 24: Odris pieczęci mniejszej Braniewa wykonanej wedle Mariana Gumowskiego w 1742 roku³⁷

³⁶ ZNIO, Gabinet Numizmatyczno-Sfragistyczny, kolekcja Mariana Gumowskiego, odrisy i odbitki pieczęci miejskich, wciérka grafitowa pieczęci ogólnomiejskiej większej z datą 1742, z odcisku z 1744, AP Toruń

³⁷ ZNIO, Gabinet Numizmatyczno-Sfragistyczny, kolekcja Mariana Gumowskiego, odrisy i odbitki pieczęci miejskich, wciérka grafitowa pieczęci ogólnomiejskiej

Fot. 25: Odcisk pieczęci większej Braniewa na dokumencie z 1744 roku³⁸

Fot. 26: Ten sam odcisk w innym oświetleniu

25 listopada 1747 wcześniej omówiony przywilej został podważony przez biskupa Stanisława Grabowskiego. W związku z tym na prośbę władz miejskich król August III Sas 18 lipca 1748 roku nie tylko potwierdził przywilej Władysława IV, ale jeszcze go rozszerzył. Ponownie odmieniony został herb miasta, zgodnie ze słowami króla:

De speciali demum gratia Regia publicum Insigne Civitatis reformantes, volumus, ut sola duntaxat viridi lauro in argenteo scuto, cum circulo aureo, e quo tres spicae partier aureae de manipulo stemmatis antedicti Regis Vladislai desumptae taenia coloris coccinea cum fimbriis aureis revinctae assurgent, duobus Angelis hinc et inde scuto adstantibus, in obsignandis publicis literis, suisque vexillis et alias opportune juxta adnexam delineationem abhinc utatur.

Co na język polski tłumaczy się następująco (tłum prof. Maria Starnawska):

Ze specjalnej łaski naszej królewskiej chcemy, aby na srebrnej tarczy pozostał tylko zielony laur oraz pierścień złoty, z którego będą się wznosić trzy złote kłosy wzięte ze snopka herbowego wspomnianego króla Władysława, a także wstęga koloru czerwonego z żółtymi frędzlami, po bokach tarczy stać będą dwaj aniołowie. Znak tego używać przy pieczętowaniu publicznych dokumentów i na swoich sztandarach, w kształcie jaki zawarty jest obok na szkicu.

³⁸ Archiwum Państwowe w Toruniu, sygn. 69/897/0/5564

Niestety nie odnaleziono oryginału czy nawet kopii przywileju Augusta III dla Braniewa z 1748 roku. Według literatury niemieckojęzycznej z końca XIX wieku, kopia tego przywileju znajdować się miała w aktach miejskich Braniewa oraz „aktach gimnazjalnych”³⁹. Zapewne chodzi tu o działające w Braniewie gimnazjum prowadzone przez Jezuitów, część *Collegium Hosianum*. W czasie kwerendy archiwalnej nie natrafiono na kopię przywileju Augusta III ani w aktach miejskich Braniewa (znajdujących się w Archiwum Archidiecezji Warmińskiej w Olsztynie) ani w dokumentach *Collegium Hosianum*, przechowywanych w Archiwum Państwowym w Olsztynie. Odnaleziono jedynie kopię wcześniejszego przywileju Władysława IV, o czym sygnalizowano wcześniej. Przywileju Augusta III nie odnaleziono także w Archiwum Głównym Akt Dawnych. Źródła niemieckojęzyczne zawierają jednakże odpis treści przywileju w oryginalnym języku, którym była łacina i który przytoczono powyżej⁴⁰.

Wracając do przytoczonego opisu herbu, z klejnotu herbu zniknęło zatem nawiązanie do herbu Ostoja biskupa Szyszkowskiego, zaś spod drzewa usunięto smoka i jelenia. W tym samym roku wykonano nową pieczęć miejską z tym herbem, okrągłą, o średnicy 42 mm i z legendą otokową PUBL . SIGILL . CIVIT . BRAUNSBURG. 1748. Równolegle z najnowszą pieczęcią większą wykonano także nową pieczęć sekretną. Jej średnica wynosiła około 33 mm, zaś legenda brzmiała SECRET . SENATVS . BRAUNSBURG . 1748. Liczne odciski obu tych pieczęci, o różnym stanie zachowania, przechowywane są w Archiwum Archidiecezji Warmińskiej w Olsztynie (Fot. 27 – Fot. 30). Ostatni znaleziony tam odcisk opisywanej wyżej pieczęci sekretnej wykonano w 1811 roku, czyli był on jeszcze w użyciu na krótko po rozbiorach Polski. Odcisk pieczęci wielkiej z tego okresu znajduje się także w kolekcji materiałów po Otto Huppie, zgromadzonej przez Ludwiga Clericusa, przechowywanej w archiwum berlińskim (Fot. 31).

³⁹ *Zeitschrift für die Geschichte und Altertumskunde Ermlands*, Tom VIII, r. 1884, s. 186 – 192

https://books.google.pl/books?id=n7ZB7e5nD0kC&newbks=1&newbks_redir=0&printsec=frontcover&pg=PA186#v=onepage&q&f=false

⁴⁰ W powyższym oraz w *Der Deutsche Herold*, r. 33, Berlin 1902, s. 140 – 143

Fot. 27: Odcisk młodszej pieczęci wielkiej Braniewa⁴¹

Fot. 28: Odcisk młodszej pieczęci wielkiej Braniewa⁴²

Fot. 29: Odcisk młodszej pieczęci sekretnej Braniewa⁴³

Fot. 30: Odcisk młodszej pieczęci sekretnej
Braniewa⁴⁴

⁴¹ AAWO, Braniewo Magistrat, 57, dokument cechowy z 8 lutego 1790 roku

⁴² AAWO, Braniewo Magistrat, 57, dokument cechowy z 16 marca 1787 roku

⁴³ AAWO, Braniewo Magistrat, 57, dokument cechowy z 9 marca 1791 roku

⁴⁴ AAWO, Braniewo Magistrat, 57, dokument cechowy z 22 stycznia 1788 roku

Fot. 31: Odcisk młodszej pieczęci wielkiej Braniewa w zbiorach Ottona Huppa⁴⁵

Po przyłączeniu Braniewa do zaboru pruskiego i reformie samorządu miejskiego na pieczęciach miejskich nadal używano wizerunku herbu z 1748 roku, ale legenda otokowa zmieniła się na niemieckojęzyczną. Eugen Brachvogel wymienia nowe pieczęcie z tego okresu: owalną o wymiarach 48x44 mm z legendą *SIEGEL DER STADTVERORDNETEN ZU BRAUNSBURG* oraz mottem *GEMEINSINN UND RECHTLICHKEIT* (ŚWIADOMOŚĆ SPOŁECZNA I SPRAWIEDLIWOŚĆ). Owalną o wymiarach 28x31 mm oraz okrągłą o średnicy 30 mm z tym samym skróconym napisem i mottem. Dwie kolejne pieczęcie, o średnicy 35 mm były pozbawione motta i miały legendę *SIEGEL DES MAGISTRATS ZU BRAUNSBURG* (Fot. 32). Znane są także przykłady XIX-XX wiecznych zalepek listowych Braniewa, z legendą *MAGISTRAT ZU BRAUNSBURG I. OSTPR.* (Fot. 33 – Fot. 35). W berlińskich zbiorach Ludwiga Clericusa znajduje się ponadto odcisk jakby mniejszej pieczęci z tego okresu, gdzie rysunek jest nieco uproszczony, zaś legenda otokowa brzmi po prostu *MAGISTRAT BRAUNSBURG* (Fot. 36).

⁴⁵ Geheimes Staatsarchiv Preußischer Kulturbesitz, VIII. HA Siegel, Wappen, Genealogie, I 3 Städtiesiegelsammlung Clericus, Ludwig, Kasten 3

Fot. 32: Odcisk XIX-wiecznej pieczęci Braniewa⁴⁶

Fot. 33: Odcisk pieczęci Braniewa z 1892 roku⁴⁷

Fot. 34: Zalepka listowa magistratu Braniewa, używana w XIX-XX wieku⁴⁸

Fot. 35: Zalepka listowa magistratu Braniewa, używana w XIX-XX wieku⁴⁹

⁴⁶ Liczne odciski tej pieczęci znajdują się na kartach tytułowych różnych ksiąg miejskich Braniewa, przechowywanych w AAWO

⁴⁷ J.w.

⁴⁸ Fot. heraldry-wiki.com

⁴⁹ Tamże

Fot. 36: Odcisk pieczęci (mniejszej?) używanej w XIX-XX wieku, w zbiorach Ludwiga Clericusa⁵⁰

Przełom XIX i XX wieku przyniósł liczne publikacje heraldyczne, których autorzy zajmowali się m.in. herbem Braniewa. Jedną z pierwszych takich publikacji była książka Vossberga o monetach i pieczęciach pruskich miast z roku 1843. Vossberg opublikował odrys najstarszej pieczęci sekretnej Braniewa (Fot. 37), którą (zapewne przesadnie) datował na 1249 rok.

Fot. 37: Odrys najstarszej pieczęci sekretnej Braniewa według Vossberga⁵¹

⁵⁰ Geheimes Staatsarchiv Preußischer Kulturbesitz, VIII. HA Siegel, Wappen, Genealogie, I 3
Städtesiegelsammlung Clericus, Ludwig, Kasten 3

⁵¹ Friedrich August Vossberg, *Geschichte der preussischen Münzen und Siegel von frühester Zeit bis zum Ende der Herrschaft des Deutschen Ordens*, Berlin 1843, Tabl. XIII

Niezwykle piękny przykład ówczesnie używanego herbu miasta został odmalowany na dyplomie Honorowego Obywatela wystawionym dla lekarza Jacoba Jacobsona w 1853 roku, w podzięce za pracę wykonaną przy walce z epidemią cholery (Fot. 38). Wykonany w srebrze wizerunek herbu znalazł się także na oprawie tego dyplomu (Fot. 39).

Fot. 38: Herb Braniewa na dyplomie z 1853 roku⁵²

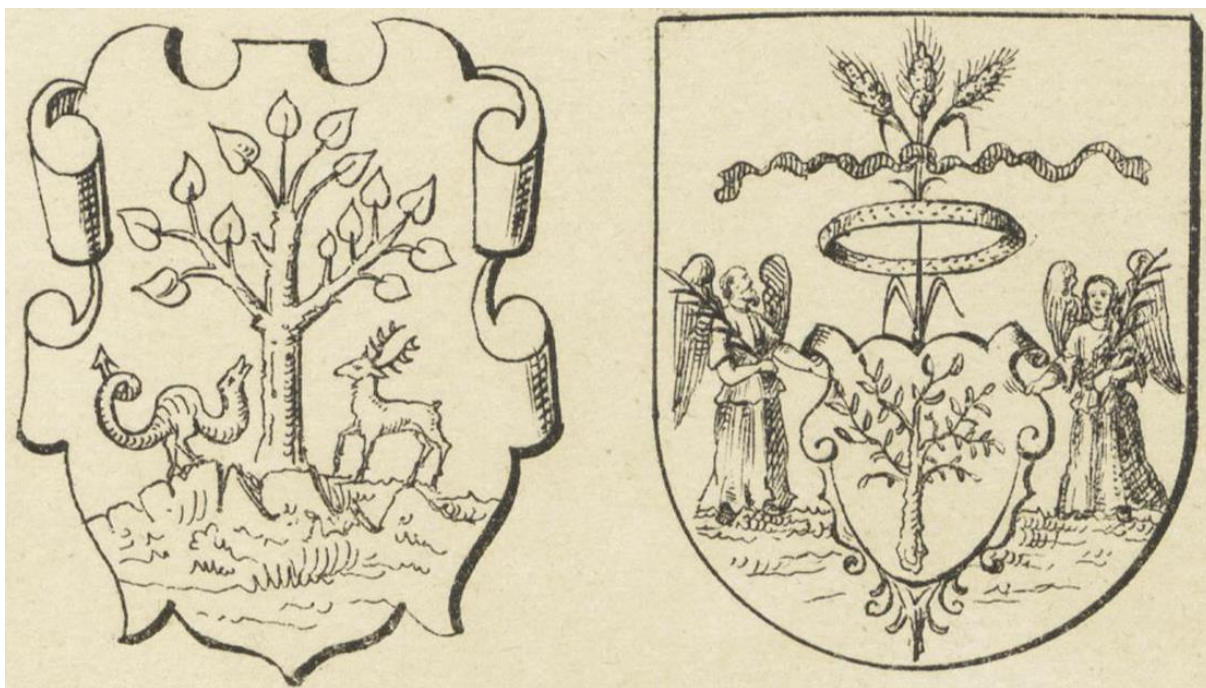
Fot. 39: Herb Braniewa na oprawie tegoż⁵³

Informacje o heraldyce Braniewa znalazły się w miejskim herbarzu Siebmachera z 1885 roku. Autor jednakże pomieszał symbolikę Starego i Nowego Miasta Braniewa i uznał pieczęć tego ostatniego za najstarszą pieczęć Starego Miasta. Z herbów Starego Miasta autor znał tylko te z dwóch przywilejów królewskich. Zamieścił też czarno-białe rekonstrukcje tych herbów (Fot. 40) oraz herbu Nowego Miasta⁵⁴.

⁵² Fot. dzięki uprzejmości Pana Wojciecha Jaroszka

⁵³ Fot. dzięki uprzejmości Pana Wojciecha Jaroszka

⁵⁴ Op. cit., s. 131,

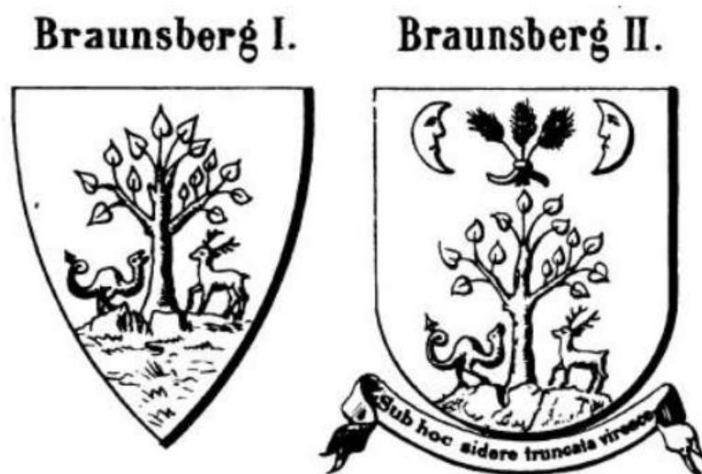

Fot. 40: Herby Starego Braniewa z 1637 i 1748 roku w herbarzu miejskim Siebmachera⁵⁵

Jedną z pierwszych interpretacji najstarszej pieczęci sekretnej Braniewa opublikował Carl Beckherrn w 1892 roku. Według niego wyobrażenia smoka i jelenia miały być symbolami religijnymi. Smok symbolizować miał diabła albo pogan, zaś jeleni Chrystusa albo Apostołów. Niejasna dla niego była symbolika stojącej pośrodku lipy. Zwrócił jednak uwagę, że lipa była świętym drzewem Prusów, a również dla chrześcijan była drzewem ważnym (np. pod lipami często stawiano kapliczki). W powiązaniu z mottem, jakim wzbogacono herb miasta w 1637 roku, Beckern był skłonny interpretować lipę jako symbol samego miasta Braniewa, więc trzy symbole na najstarszej pieczęci miejskiej miałyby wskazywać na zniszczenie młodego miasta przez pogan i jego odrodzenie. Beckherrn informuje o dwóch kolejnych symbolach miasta, z których drugi znał ze stempla z 1642 roku, zaś trzeci z dyplomu króla Augusta III. Autor opisał także chorągiew braniewską spod Grunwaldu⁵⁶. Dwie wersje herbu Braniewa zamieścił Beckherrn w tablicach do swojej pracy (Fot. 41).

⁵⁵ J. Siebmacher's *großes und allgemeines Wappenbuch: in einer neuen, vollständig geordneten u. reich verm. Aufl. mit heraldischen und historisch-genealogischen Erläuterungen (Band 1,4,2): Städtewappen*, Nürnberg, 1885, tabl. 163

⁵⁶ Carl Beckern, *Die Wappen der Städte Alt-Preussens*, Königsberg, 1892, s. 13-14

Fot. 41: Dwie wersje herbu Braniewa według Beckherra⁵⁷

Herb Braniewa w różnych wersjach odmalowywał Otto Hupp. Jego prace można było oglądać na kolekcjonerskich znaczkach dołączanych do Kawy Hag. Z 1894 roku pochodzi jego barwny rysunek ówczesnego herbu miasta zamieszczony w *Wappen und Siegel der deutschen Städte, Flecken und Dörfer* (Fot. 43). Herb ten nawiązuje do ostatniego herbu z czasów przedrozbiorowych, ale wyobrażony jest w wersji podstawowej, bez klejnotu i trzymaczy. Drzewo (chyba laurowe) jest zielone, na zielonej murawie i srebrnym tle.

Herb w tej wersji znany jest także z albumu *Continental Verlags-Anstalt* z około 1910 (Fot. 44). Autor ilustracji najwyraźniej jednak nie do końca zrozumiał intencję nadawcy herbu umieszczając anioły – trzymacze w drugiej tarczy herbowej i sadowiąc je na murawie, tworząc tym samym swego rodzaju „herb w herbie”. Dobrze natomiast zinterpretowano zakończenie pnia drzewa, które jest jakby ścięte, zgodnie z dewizą herbu. Większość pozostałych przedstawień herbu z tego okresu miało drzewo posadowione na murawie. Akwarelowy malunek herbu w wersji z klejnotem, ale bez trzymaczy, wykonał także ok. 1870 roku czeski heraldyk Wojciech Kral (Fot. 42). Wydawnictwo Kawy Hag w innej serii swoich znaczków datowanej na ok. 1920 rok opublikowało także herb Braniewa w wersji wielkiej, ponownie jako tarczę w tarczy (Fot. 45). W dwóch różnych ujęciach plastycznych, w wersji z klejnotem i bez herb ten opublikowało także wydawnictwo Weller ok. 1920 roku (Fot. 46, Fot. 47). Herb ten znalazł się także na wycinku w berlińskiej kolekcji Ludwiga Clericusa (Fot. 48). Jego pochodzenie jest nieznane.

⁵⁷ Carl Beckern, *Die Wappen der Städte Alt-Preussens*, Königsberg, 1892, tabl. 2

Fot. 42: Herb Braniewa wedle Wojciecha Krala, ok. 1870 rok⁵⁸

Fot. 43: Herb Braniewa wedle Otto Huppa, 1894 rok⁵⁹

Fot. 44: Herb Braniewa w albumie *Continental Verlags-Anstalt* ok. 1910 rok⁶⁰

Fot. 45: Herb Braniewa w albumie Kawy Hag z ok. 1920 roku⁶¹

Fot. 46: Herb Braniewa w albumie Weller z ok. 1920 roku⁶²

Fot. 47: Herb Braniewa w albumie Weller z ok. 1920 roku, inne ujęcie plastyczne⁶³

⁵⁸ Fot. www.abebooks.com

⁵⁹ Otto Hupp, *Wappen und Siegel der deutschen Städte, Flecken und Dörfer, Heft 1, Ostpreussen, Westpreussen und Brandenburg*, 1894, s. 8

⁶⁰ Fot. <https://www.heraldry-wiki.com/>

⁶¹ Fot. www.ansichtskarten-center.de

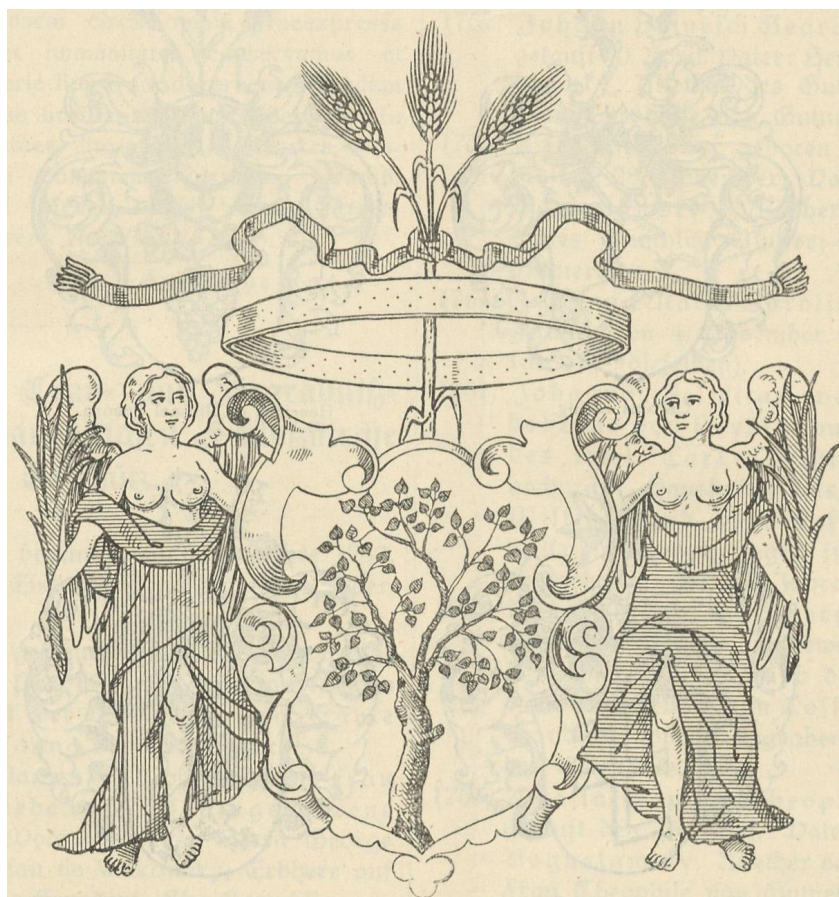
⁶² *Wappensammlung Lände- und Städtewappen*, A. Weller's Verlag, Kahla in Thüringen, Nr 273, fot. www.heraldry-wiki.com

⁶³ *Wappensammlung Lände- und Städtewappen*, A. Weller's Verlag, Kahla in Thüringen, Nr 273, fot. www.heraldry-wiki.com

Fot. 48: Herb Braniewa z berlińskiej kolekcji Ludwiga Clericusa⁶⁴

Chyba na podstawie wizerunku z wcześniej przytaczanego dyplomu opracowano też ilustrację, którą dołączono do odpisu przywileju Augusta III, opublikowanego w *Der Deutsche Herold* z 1902 roku (Fot. 49).

Fot. 49: Herb z *Der Deutsche Herold* z 1902 roku⁶⁵

⁶⁴ Geheimes Staatsarchiv Preußischer Kulturbesitz, VIII. HA Siegel, Wappen, Genealogie, I 3
Städtesiegelsammlung Clericus, Ludwig, Kasten 3

⁶⁵ *Der Deutsche Herold*, r. 33, Berlin 1902, s. 140-143

Odrys odcisku najstarszego sekretu braniewskiego opublikował w 1905 roku Wiktor Wittyg (Fot. 50). Należy zauważyć, że mimo tak bogatego materiału sfragistycznego zachowanego w archiwach, badacz nie znalazł żadnych innych pieczęci Braniewa.

Fot. 50: Reprodukacja najstarszej pieczęci sekretnej Braniewa wykonana przez Wiktora Wittyga⁶⁶

Istotne dla heraldyki Braniewa prace opublikował wcześniej wzmiankowany braniewski historyk Eugen Brachvogel. W swoim artykule o herbach miast warmińskich z 1916 roku przytoczył on najstarszą pieczęć sekretną oraz dwa herby z przywilejów królewskich. Artykuł został zilustrowany pięknym, barwnym wyobrażeniem pełnego herbu miasta z roku 1748 (Fot. 51)⁶⁷.

Fot. 51: Herb Braniewa w artykule Brachvogela z 1916 roku

⁶⁶ Wiktor Wittyg, *Pieczęcie miast dawnej Polski*, Kraków-Warszawa 1905, s. 28

⁶⁷ Eugen Brachvogel, *Die Wappen der ermländischen Städte [w:] Zeitschrift für die Geschichte und Altertumskunde Ermlands*, r. 1916, t. 19, z. 2

Jak relacjonuje Otto Hupp w jednej z kolejnych edycji albumu heraldycznego *Kawy Hag*, 31 marca 1924 roku pruskie ministerstwo spraw wewnętrznych zaleciło Braniewu porzucenie herbu nadanego przez polskich królów i powrót do symbolu z najstarszej pieczęci sekretnej. Otto Hupp stworzył projekt pieczęci miejskiej z nowym-starym herbem (Fot. 52) i od tego momentu w swoich pracach używał już tylko tej wersji (Fot. 53). Projekt podpisany jest datą 26 września 1932. Pole herbu jest srebrne, murawa i drzewo są zielone, smok i jeleni czerwone ze złotymi odpowiednio łapami i rogami oraz kopytami.

Fot. 52: Projekt pieczęci Braniewa autorstwa Ottona Huppa z 1932 roku⁶⁸

Fot. 53: Herb Braniewa wedle Ottona Huppa, po 1933 roku⁶⁹

Brachvogel zajął się także samym herbem Braniewa w swoim kolejnym artykule z 1934 roku, stanowiącym swoisty rys monograficzny symboliki Braniewa. Autor opisuje tutaj na początku pieczęć Nowego Miasta Braniewa oraz najwyraźniej nieznaną przez wcześniejszych autorów pieczęć sądową Starego Miasta Braniewa. Pieczęć ta miała wyobrażać w polu pieczętnym od góry krzyż, a od dołu Baranka z herbu biskupstwa warmińskiego. Legenda otokowa głosiła *S. Jvd. Vet. Civi (...)*. Pieczęć okrągła, o średnicy 30 mm. Brachvogel widzieć miał odcisk tej pieczęci na dokumencie z 1596 roku w archiwum królewskim. Brachvogel podaje także, że herb urobiony od tej pieczęci znajduje się na planie miasta z 1635 roku, zaś Baranek widnieje na pieczęci złotników braniewskich z XVIII wieku. Następnie historyk przytacza wcześniej wymieniane najstarsze pieczęcie Braniewa – wielką i sekretną, analizując ich zawartość. Wedle Brachvogela godło na pieczęci wielkiej miało obrazować miasto Braniewo (mury obronne

⁶⁸ Geheimes Staatsarchiv Preußischer Kulturbesitz, VIII. HA Siegel, Wappen, Genealogie, I 9
Ortssiegelsammlung Hupp, Otto, Kasten 12 Nachträge zum Band 1

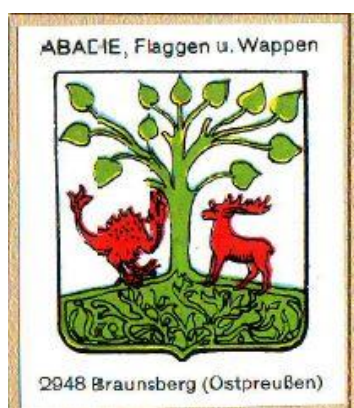
⁶⁹ Otto Hupp, *Deutsche Ortswappen, Heft 1 Preussen*, Brema, po 1933 roku

z wieżami) położone w leśnym otoczeniu (jeleń i zarośla). Trójwzgórze, na którego tle znalazły się mury miejskie, miało stanowić godło mówiące, odnoszące się do członu „berg” w nazwie *Braunsberg*. Brachvogel analizując pieczęć sekretną stwierdza, że jest to nawiązanie do pieczęci wielkiej, gdzie jeleń i wzgórze zaczerpnięte zostały z pieczęci wielkiej bezpośrednio, zaś lipa reprezentuje las. Brachvogel jest nastawiony sceptycznie do religijnej interpretacji jelenia jako Chrystusa czy chrześcijaństwa, zaś smoka (określanego przez autora jako Lindwurm) jako diabła czy pogaństwa. Brachvogel informuje także, że z okazji wyzwolenia spod okupacji szwedzkiej w 1636 roku wykonano uroczystą chorągiew miejską, gdzie odwzorowano pieczęć wielką wzbogacając jej wizerunek o alegoryczne symbole: słońce przedzierające się przez chmury oraz humanistyczny napis *Post nubila Phoebus* (*Po burzy słońce*). Brachvogel zauważa, że do nadanego następnie przez króla Władysława IV herbu wzięto jednak wizerunek z pieczęci sekretnej, a nie wielkiej. Brachvogel dostrzega w wizerunku drzewa, wedle niego mylnie opisanego jako laur, które przedstawione zostało wycięte, symbol miasta, które ma nadzieję odrodzić się, zgodnie z mottem nowego herbu *Sub hoc sidere truncata viresco*. Brachvogel informuje także, że pierwotna pieczęć sekretna pozostała w użyciu (najmłodszy odcisk z 1711 roku), zaś nowy herb odwzorowano na nowej pieczęci wielkiej. Brachvogel przekazuje następnie informację o okolicznościach uzyskania kolejnego dyplomu królewskiego (podważanie nadania Władysława IV przez biskupa Grabowskiego). Informuje o wprowadzeniu nowego herbu zarówno na pieczęć wielką jak i sekretną. Brachvogel informuje następnie o kolejnych pieczęciach Braniewa, pochodzących z okresu po reformie samorządu miejskiego w Prusach. Następnie historyk przekazuje własną relację dotyczącą zmiany herbu Braniewa. Wedle niego sugestię zmiany wysunęło Warmińskie Towarzystwo Historyczne 31 października 1925 roku. Magistrat 10 marca 1927 roku zdecydował o przyjęciu do swojego herbu wizerunku z najstarszej pieczęci sekretnej. Wizerunek herbu zaprojektował Otto Hupp w 1932 roku⁷⁰. Magistrat wybrał też barwy miejskie – zieleń, srebro i czerwień. Zieleń i srebro odpowiadały barwom pola herbu i drzewa z przywileju z 1637 roku, dołączono barwę czerwoną dla herbowych zwierząt. Tym samym z symboliki miejskiej usunięto pamiątki po wojnie polsko-szwedzkiej oraz po zwierzchnictwie polskim, przywracając herb

⁷⁰ Wojciech Jaroszek przytacza także inną wersję, wedle której herb narysował w 1930 roku miejscowy nauczyciel plastyki, Paul Grunau. Być może chodziło tutaj jedynie o wstępny szkic, zważywszy na to, że wersja z charakterystyczną tarczą Huppa weszła najwyraźniej do obiegu (zob. np. Fot. 55 i Fot. 66)

przypominający o założeniu miasta na gruntach zdobytych przez Krzyżaków i zagospodarowanego przez biskupów warmińskich. Brachvogel wspomina też chorągiew braniewską spod Grunwaldu stwierdzając jednak, że prawidłowe barwy miejskie to barwy urobione od herbu i że decydenci słusznie go pominęli ustalając miejską flagę⁷¹. Wedle informacji Ottfrieda Neubeckera, pruskie Ministerstwo Stanu zezwoliło na zmianę herbu 19 grudnia 1932 roku⁷².

Nowa-stara wersja herbu Braniewa zaczęła się pojawiać w różnych publikacjach albumowych zajmujących się heraldyką miejską. Przykłady to m.in. albumy firmy *Abadie* z lat 1928-33 (Fot. 54), gdzie dość wiernie odtworzono herb nawiązujący do najstarszego sekretu miejskiego (włącznie z układem gałęzi lipy oraz roślinnością porastającą podstawę herbu) oraz ilustracja z *Heimatkarte von Ostpreußen* z 1937 roku (Fot. 56). Wersję herbu z charakterystycznym kształtem tarczy narysowanym na potrzeby pieczęci przez Ottona Huppa odnaleźć można na tabliczce okolicznościowej *Ermlandischer Stahlhelmtag* z 1933 roku (Fot. 55).

Fot. 54: Herb Braniewa w albumie *Abadie* z lat 1928-33⁷³

Fot. 55: Herb Braniewa z tabliczki okolicznościowej *Ermlandischer Stahlhelmtag* z 1933 roku⁷⁴

Fot. 56: Herb Braniewa w albumie *Heimatkarte von Ostpreußen* z 1937 roku⁷⁵

⁷¹ Eugen Brachvogel, *Das Wappen der Stadt Braunsberg [w:] Zeitschrift für die Geschichte und Altertumskunde Ermlands*, r. 1934, t. 25, z. 2

⁷² Ottfried Neubecker, *Deutsche Stadtwappen aus West und Ost*, 1953

⁷³ *Abadie: Flaggen und Wappen der Welt*, Vienna, 1928-33, fot. <https://www.heraldry-wiki.com/>

⁷⁴ Paramilitarna organizacja niemiecka, początkowo skupiająca weteranów I wojny światowej, która później nabrała charakteru organizacji nacjonalistycznej. W 1933 roku przyłączyła się do NSDAP. Informacja i fot. dzięki uprzejmości Pana Wojciecha Jaroszka

⁷⁵ *Heimatkarte von Ostpreußen und der Freien Stadt Danzig. Mit 85 Wappen aller Städte und Darstellung der Grenze zwischen dem sowjetisch verwalteten Nordostpreußen und dem polnisch verwalteten Südostpreußen*. 1:400000. Stand 1937

Symbolami Braniewa zajmował się w 1939 roku Marian Gumowski. Opisał on wówczas najstarszą pieczęć sekretną miasta oraz pieczęcie kolejne, stworzone na podstawie przywilejów królewskich. Badacz nie znał najstarszej pieczęci większej. Gumowski opisał także chorągiew braniewską spod Grunwaldu, zaznaczając, że bardziej wiarygodnymi symbolami miasta są pieczęcie i przywileje królewskie. Gumowski postulował, że właściwym herbem Braniewa jest ten nadany przez Augusta III. Badacz umieścił w swojej pracy czarno-biały szkic herbu (Fot. 57).

Bezbarwna wersja tego herbu, odmalowana tuszem, znalazła się w publikacji *Herby miast województwa olsztyńskiego* z ok. 1955 roku (Fot. 60). Stylizacja rysunków z tej pracy wyraźnie nawiązuje do prac Otto Huppa.

W kolejnej, już powojennej swojej pracy *Najstarsze pieczęcie miast polskich* z 1957 roku, Marian Gumowski opisał i zamieścił odrys (Fot. 58) najstarszej pieczęci sekretnej miasta, stwierdzając że pieczęć większa jest nieznana.

W kolejnej swojej pracy, książce *Herby miast polskich* z 1960 roku, Gumowski przedstawił barwną propozycję herbu Braniewa według przywileju Augusta III, ale w wersji z samą tarczą (Fot. 59).

Wersja ta została następnie przyjęta przez autorów ilustracji herbów miejskich w pomnikowym dziele *Miasta polskie w tysiącleciu* z 1967 roku (Fot. 61). Konsultację naukową herbów do tego dzieła prowadzili Marian Gumowski, Zygmunt Wdowiszewski i Marian Haisig.

Wersję taką można było także zobaczyć w *Herbarzu miast Polski* autorstwa Andrzeja Plewako i Józefa Wanaga z 1994 roku (Fot. 62) oraz w *Leksykonie miast polskich* z 1998 roku (Fot. 63).

Fot. 57: Herb Braniewa wedle Mariana Gumowskiego, 1939 rok⁷⁶

Fot. 58: Odryś najstarszej pieczęci sekretnej Braniewa autorstwa Mariana Gumowskiego, 1957 rok⁷⁷

Fot. 59: Herb Braniewa według Mariana Gumowskiego, 1960 rok⁷⁸

Fot. 60: Herb Braniewa w *Herbach miast województwa olsztyńskiego*, ok. 1955 rok⁷⁹

Fot. 61: Herb Braniewa w *Miastach polskich w tysiącleciu*, 1967 rok⁸⁰

Fot. 62: Herb Braniewa u Plewako i Wanaga, 1994 rok⁸¹

⁷⁶ Marian Gumowski, *Pieczęcie i herby miast pomorskich [w:] Roczniki Towarzystwa Naukowego w Toruniu*, R. 44 za rok 1939, s. 16-17

⁷⁷ Marian Gumowski, *Najstarsze pieczęcie miast polskich [w:] Roczniki Towarzystwa Naukowego w Toruniu*, R. 62 za rok 1957, Z. 2, s. 39

⁷⁸ Marian Gumowski, *Herby miast polskich*, Warszawa 1960, s. 138

⁷⁹ Autor nieznany, *Herby miast woj. olsztyńskiego*, ok 1955, s. 7

⁸⁰ Red. Mateusz Siuchniński, *Miasta polskie w tysiącleciu*, t. 1, Wrocław-Warszawa-Kraków, 1965, tabl. LXVI

⁸¹ Andrzej Plewako, Józef Wanag, *Herbarz miast polskich*, Warszawa 1994, s. 57

Fot. 63: Herb Braniewa w *Leksykonie miast polskich* z 1998 roku⁸²

Warto odnotować, że w powojennych przedstawieniach herbu miasta wedle przywileju Augusta III, chyba błędnie wyobrażano tutaj drzewo rosnące na murawie czy pagórku. Stoi to w sprzeczności z wizerunkami pieczętnymi oraz koncepcją symboliczną powiązaną z dewizą herbową *Sub hoc sidere truncata viresco*, zgodnie z którą drzewo powinno być ucięte.

Chyba jedyną powojenną publikacją heraldyczną, gdzie herb Braniewa nawiązywał (i to dość wiernie, np. rysunkiem konarów lipy) do najstarszego sekretu Braniewa, jest książka Tomasza Szczechury *Polskie herby miejskie* z 1963 roku (Fot. 64).

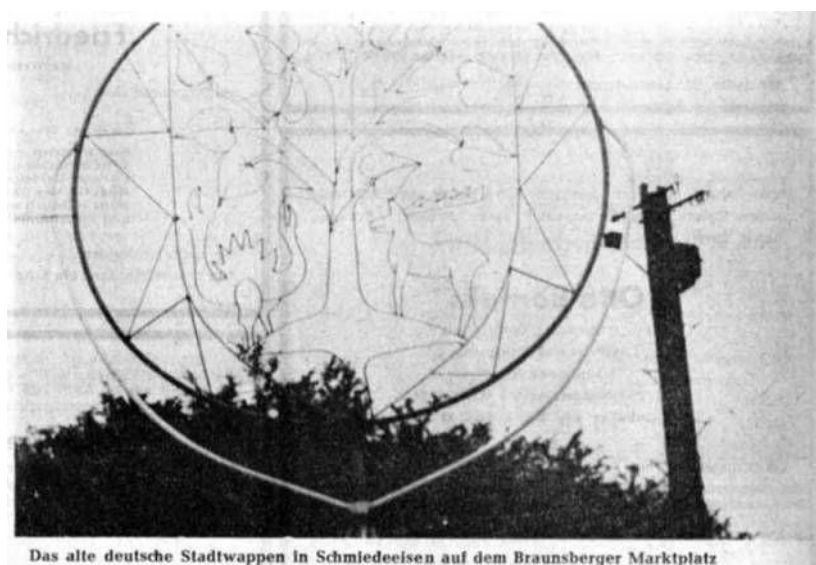

Fot. 64: Herb Braniewa w *Polskich herbach miejskich*, 1963 rok⁸³

⁸² Jerzy Kwiatek, Teofil Lijewski, *Leksykon miast polskich*, Warszawa 1998, s. 54

⁸³ Tomasz Szczechura, *Polskie herby miejskie*, wyd. Wspólna sprawa, 1963

W dobie PRL trudno było mówić o oficjalnym herbie miejskim. Ponieważ herby były dla władz socjalistycznych reliktem feudalizmu, w najlepszym razie nie poświęcano im większej uwagi. Tym niemniej herb Braniewa funkcjonował w pewien sposób w przestrzeni publicznej – zachowały się zdjęcia archiwalne różnego rodzaju kompozycji z herbem z okresu powojennego i z lat 60 XX wieku (Fot. 65). Co ciekawe wszystkie one nawiązywały do herbu z 1927 roku.

Fot. 65: Instalacja nawiązująca do herbu Braniewa z 1927 roku, którą można było zobaczyć w mieście w latach 60 XX wieku⁸⁴

W albumie ilustracji dołączanych do papierosów firmy Kosmos z lat 50 znalazł się herb Braniewa wedle projektu Huppa oraz flaga miejska (Fot. 66).

Fot. 66: Herb i flaga Braniewa na ilustracji firmy *Kosmos* z 1954 roku⁸⁵.

⁸⁴ Fot. dzięki uprzejmości Pana Wojciecha Jaroszka

⁸⁵ Fot. dzięki uprzejmości Pana Wojciecha Jaroszka

Odrodzenie heraldyki samorządowej w Polsce rozpoczęło się w latach 90 XX wieku. Pochylnono się wówczas także nad herbem Braniewa. Pierwszy w demokratycznej Polsce wzór herbu Braniewa przyjęty został Uchwałą Nr 13/90 Rady Miejskiej w Braniewie z dnia 13 czerwca 1990 r.

Jak relacjonował radny braniewski Lucjan Gursztyn, władze miasta w 1990 roku zwróciły się z prośbą do *Kreisgemeinschaft Braunsberg*, organizacji zrzeszającej byłych niemieckich mieszkańców Braniewa z Münster, o pozwolenie na używanie herbu i flagi Braniewa z lipą, smokiem i jeleniem. Pozwolenie takie zostało udzielone⁸⁶. Kontakty z tą organizacją polska ludność Braniewa nawiązała w ramach polsko-niemieckiego pojednania i otwarcia na Zachód. Przedstawiciele tej organizacji zaproszono następnie m.in. na obchody święta niepodległości w 1991 roku. Przywieźli oni ze sobą podarunki, m.in. gobelin z herbem z lipą, smokiem i jeleniem oraz flagę. Niestety jak dowodzi tego opublikowane w roku 1992 przemówienie Ernsta Materna, wiceprzewodniczącego *Kreisgemeinschaft Braunsberg*, osoby zajmujące się wówczas herbem miasta po obu stronach granicy nie znały najwyraźniej właściwego kontekstu historycznego przeszłych symboli miejskich. Ernst Matern powiedział m.in:

Herb (z lipą, smokiem i jeleniem) pozostał niezmienny przez prawie trzy stulecia i był tym samym świadectwem pewnego siebie mieszczaństwa, które było w stanie zapewnić sobie siłę i niezależność nawet przeciwko Zakonowi Krzyżackiemu i królowi polskiemu. Dopiero w 1637 r. herb ten uległ zmianie pod naciskiem zewnętrznym w latach ucisku po wycofaniu się wojsk szwedzkich. Coś podobnego wydarzyło się ponownie w 1751 roku. I dalej: Zasluga Towarzystwa Historycznego Warmii jest to, że w 1927 r. rada miasta Braunsberg przywróciła oryginalny herb i tym samym przywróciła miastu i jego mieszkańcom podstawy. Historii nie da się wymazać ani sfałszować. Po latach transformacji ty (burmistrz) również powróciłeś do tego oryginalnego herbu. Z pewnością ze świadomością, że trzeba stawiać czoła historii i że historii nie da się wymazać i zafałszować⁸⁷.

Kuriozalny zwłaszcza jest fragment wypowiedzi, gdzie stwierdzono, że herby z 1637 i 1751 roku były efektem nacisku zewnętrznego w latach ucisku. Fragment zaś

⁸⁶ Miał wpływ na przełamywanie barier i wzajemnych uprzedzeń [w:] *Gazeta braniewska*, 05.09.2016, dostęp 14.02.2024 <https://gazetaolsztynska.pl/braniewo/380215,Mial-wplyw-na-przelamywanie-barier-i-wzajemnych-uprzedzen.html>

⁸⁷ *Heimatbrief für Kreis Braunsberg*, nr 4, Münster 1992

o tym, że *historii nie da się wymazać i zafałszować* zakrawa wręcz na ironię, ponieważ dokładnie tego dokonano przyjmując herb z okresu międzywojnia. Trudno oczywiście dzisiaj wyrokować czy działania przedstawicieli *Kreisgemeinschaft Braunsberg* polegające na, jeśli nie zainspirowaniu, to przynajmniej na gorącym popieraniu i pochwalaniu przywrócenia herbu z czasów międzywojnia, były rozmyślne, czy jedynie wynikały z braku precyzyjnej wiedzy na temat okoliczności zmian herbu w 1637, 1751 i 1927 roku.

Zdaniem pana Wojciecha Jaroszka, dodatkowym argumentem za odejściem od herbu z drzewem laurowym miało być to, że herb ten kojarzono z okresem PRL (zapewne dlatego, że popularyzowany był przez wydawnictwa książkowe z lat 50 i 60 XX wieku, w tym miejscami nacechowane propagandowo *Miasta polskie w tysiącleciu*). Uchwała z 1990 roku zawierała dość niedokładny odręczny szkic herbu. Zachowały się też zdjęcia archiwalne z 1992 roku, na których uwieczniono podarowany przez mieszkańców Münster gobelin z herbem i używany wówczas sztandar oraz zdjęcie z 1998 roku z flagą (czy raczej bannerem) z herbem⁸⁸.

Fot. 67: Wzór herbu przyjęty w 1990 roku⁸⁹

⁸⁸ Przekaz ustny od Pana Wojciecha Jaroszka oraz *Heimatbrief für Kreis Braunsberg*, nr 4, Münster 1992

⁸⁹ Załącznik Nr 1 do Uchwały Nr 13/90 Rady Miejskiej w Braniewie z dnia 13 czerwca 1990 r., fot. dzięki uprzejmości Pana Wojciecha Jaroszka

Fot. 68: Gobelin z herbem
Braniewa, 1992 rok⁹⁰

Fot. 69: Sztandar Rady
Miejskiej, 1992 rok⁹¹

Fot. 70: Flaga (banner?), 1998
rok⁹²

Jak widać na zdjęciu sztandaru czy flagi ostatecznie przyjęty został jednak herb (chyba kolejną, niezidentyfikowaną uchwałą z lat 90 XX wieku?) nawiązujący stylistyką nie do gobelinu, ale do herbu z projektu pieczęci autorstwa Ottona Huppa z 1932 roku. Abstrahując od propagandowego wydźwięku tego herbu, najwyraźniej nie zwrócono uwagi, że charakterystyczny, wyoblony u góry kształt tarczy herbowej został przez autora użyty zapewne po to, aby dopasować zarys herbu do okrągłego pola pieczętnego. Zabieg taki nie ma sensu w przypadku samodzielnie występującego herbu.

Jednocześnie przywoływane wcześniej publikacje heraldyczne z lat 90 konsekwentnie ukazują jako herb Braniewa ten z nadania Augusta III. Wynika zatem z tego, że herb miasta został przyjęty przez ówczesne władze miasta wprawdzie w dobrej wierze i z dobrymi intencjami, w duchu porozumienia i zgody z ludnością niemiecką, ale niestety bez konsultacji z polskimi specjalistami-heraldykami, a jedynie z organizacją *Kreisgemeinschaft Braunsberg*.

Współcześnie używany wzór herbu Braniewa (Fot. 71) przyjęto w statucie miejskim z 28 czerwca 2000 roku. Opis herbu brzmi: *Herb Braniewa przedstawia drzewo lipowe na srebrnym tle, z trzynastoma liśćmi, rosnące na zielonym wzgórzu. Pod drzewem stoją zwrócone do siebie z lewej strony uskrzydłony, dwunożny smok a z prawej jeleń. Zwierzęta są koloru czerwonego, mają złote rogi, pazury, kopyta. Głowy zwierząt podniesione są do góry.* Trzynaście liści lipy ma symbolizować trzynaście lip rosnących dawniej wokół miasta.

⁹⁰ Fot. dzięki uprzejmości Pana Wojciecha Jaroszka

⁹¹ Fot. dzięki uprzejmości Pana Wojciecha Jaroszka

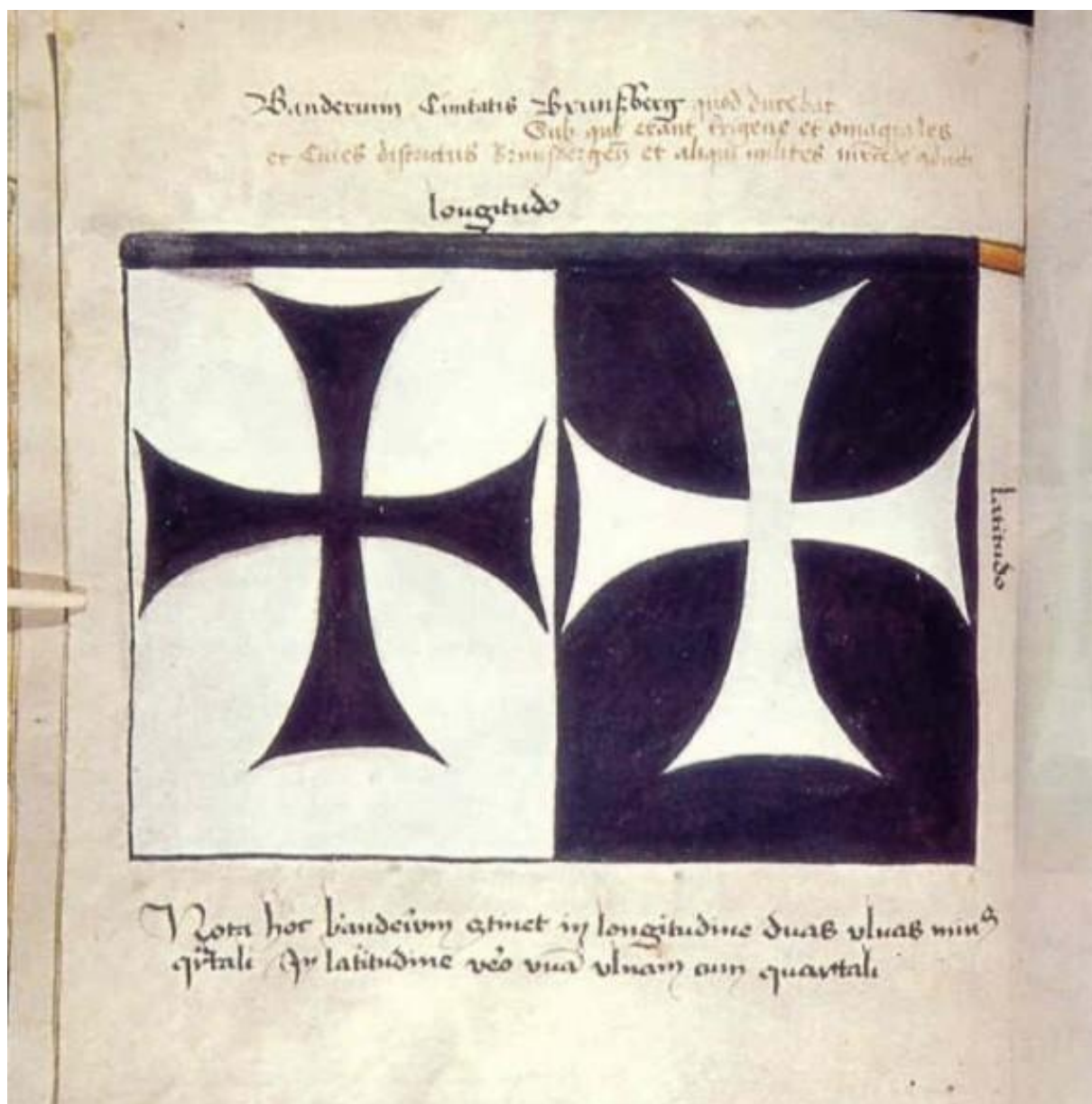
⁹² Fot. dzięki uprzejmości Pana Wojciecha Jaroszka

Fot. 71: Aktualnie używany herb Braniewa

Weksylia Braniewa

Oddziały braniewskie uczestniczące w bitwie pod Grunwaldem walczyły pod chorągwią wyobrażającą na płacie biało-czarnym ułożone jeden nad drugim dwa krzyże kawalerskie barwione naprzemiennie (Fot. 72). Fakt ten znany był Brachvogelowi i Gumowskiemu, którzy jednak sugerowali, że użycie takich symboli na chorągwi było incydentalne.

Fot. 72: Chorągiew Braniewa spod Grunwaldu⁹³

⁹³ Jan Długosz, *Banderia Prutenorum*, Fol. 15v

Wojciech Jaroszek przytacza wzmiankę, że braniewianie uczestniczący w 1364 roku w wyprawie na Kowno mieli na chorągwi odbity herb miejski. Jak informuje Brachvogel, na uroczyste przyjęcie Władysława IV miasto przygotowało chorągwie miejskie z wizerunkami z pieczęci wielkiej, wzbogaconymi słońcem przezierającym przez chmury i humanistycznym napisem *Post nubila Phoebus* (*Po burzy słońce*). Druga odświętna chorągiew przedstawiała pieczęć sekretną, której dodano dwa półksiężyce nawiązujące do herbu biskupiego. Przy okazji nadania nowego herbu przez Władysława IV pojawiły się po raz pierwszy jego barwy – pole srebrne, drzewo zielone, zwierzęta czarne. W przywileju Augusta III zawarto stwierdzenie, że nowo nadany znak ma znaleźć się na sztandarach miejskich.

Według informacji Brachvogela, barwy miejskie zostały ostatecznie określone przy okazji zmiany herbu w 1927 roku, jako zielona, biała i czerwona. Flagę skomponowaną z tych barw widać na ilustracji firmy Kosmos z 1954 roku (Fot. 73). Aktualnie miasto używa tego samego zestawu barw, ale w układzie pionowym, z herbem pośrodku białego pasa (Fot. 74).

Fot. 73: Herb i flaga Braniewa na ilustracji firmy *Kosmos* z 1954 roku

Fot. 74: Aktualna flaga Braniewa

Symbole Nowego Miasta Braniewa

Własną symbolikę miało także Nowe Miasto Braniewo, założone w pobliżu Starego Miasta w 1342 roku. Omawiali ją wcześniej przytoczeni autorzy: Friedrich Vossberg, Otto Hupp, Eugen Brachvogel i Marian Gumowski oraz Wojciech Jaroszek. Informację o jednej pieczęci Nowego Miasta znajduje się także w herbarzu miejskim Siebmachera z 1885 roku, ale autor przypisał ją Staremu Miastu. W publikacji tej znajduje się także rekonstrukcja herbu Nowego Miasta (Fot. 78).

Według Mariana Gumowskiego symbol Nowego Miasta Braniewa znany jest z dwóch pieczęci. Pierwsza, XVI-wieczna wyobrażała w polu pieczętnym na renesansowej tarczy dwa skrzyżowane pastorały. Tarcza zwisa jakby na rzemieniu, który okala krzyż inicjalny legendy otokowej S. CIVITATIS * NOVE * BRVNSBERG. Pieczęć okrągła, o średnicy 35 mm. Odcisk tej pieczęci na dokumencie z 1588 roku przechowywany jest w AAWO (Fot. 77). Jej odrys opublikował także Vossberg (Fot. 79).

Druga, XVII-wieczna pieczęć jest wedle Gumowskiego skomponowana podobnie, ale ma inną legendę + SIGILLVM CIVITATIS NOVAE BRAUNSBURGENSIS. Pieczęć okrągła, o średnicy 50 mm.

Gumowski postulował, że herb Nowego Miasta Braniewa może mieć pastorały złote na niebieskim tle. W swojej pracy zamieścił ponadto czarno-biały rysunek herbu (Fot. 80).

W kolekcji odrysów Mariana Gumowskiego w Ossolineum znajdują się odrysy najwyraźniej jeszcze innych dwóch pieczęci. Pierwsza (Fot. 75), okrągła, datowana na 1350 rok ma godło herbowe na tarczy gotyckiej otoczonej trzema gałązkami roślinnymi. Legenda + S CIVITATIS NOVE BRUNSBURG, przy czym litery S są odwrócone.

Druga (Fot. 76), datowana na XVII wiek, jest owalna. Godło herbowe znajduje się w barokowym kartuszu. Legenda SIGILLUM (nieczytelne) NOV. CIVIT: BRUNSB. Oba odciski miały znajdować się w Archiwum Państwowym w Toruniu.

Fot. 75: Odrys pieczęci Nowego Miasta Braniewa datowanej na 1350 rok, w zbiorach Mariana Gumowskiego w Ossolineum⁹⁴

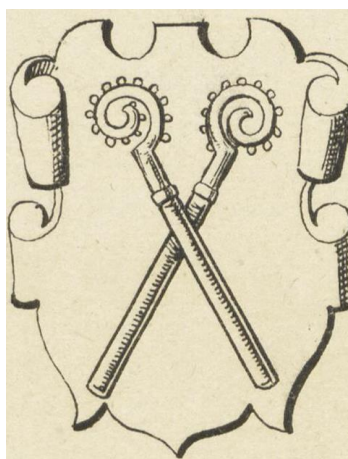
Fot. 76: Odrys pieczęci Nowego Miasta Braniewa datowanej na XVII wiek, w zbiorach Mariana Gumowskiego w Ossolineum⁹⁵

⁹⁴ ZNIO, Gabinet Numizmatyczno-Sfragistyczny, kolekcja Mariana Gumowskiego, odrysy i odbitki pieczęci miejskich, wciera grafitowa pieczęci ogólnomiejskiej Nowego Miasta Braniewa, odcisk z 1350 r.

⁹⁵ ZNIO, Gabinet Numizmatyczno-Sfragistyczny, kolekcja Mariana Gumowskiego, odrysy i odbitki pieczęci miejskich, wciera grafitowa pieczęci ogólnomiejskiej Nowego Miasta Braniewa odcisk z około XVII wieku, AP Toruń

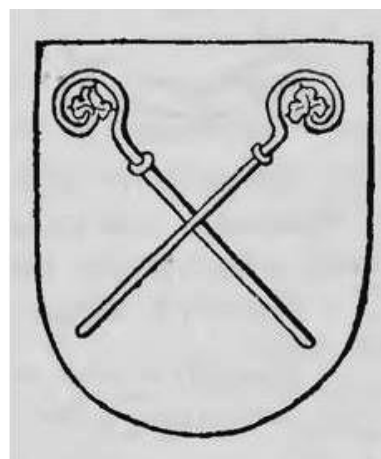
Fot. 77: Odcisk pieczęci Nowego Miasta Braniewa na dokumencie z 1588 roku w AAWO⁹⁶

Fot. 78: Herb Nowego Miasta Braniewa w herbarzu miejskim Siebmachera⁹⁷

Fot. 79: Odrys pieczęci Nowego Miasta Braniewa według Vossberga⁹⁸

Fot. 80: Herb Nowego Miasta Braniewa według Mariana Gumowskiego⁹⁹

⁹⁶ Archiwum Archidiecezji Warmińskiej w Olsztynie, Archiwum Kapitulne, Dok. Kap. C 49, opublikowana w: Danuta Bogdan, Jerzy Przeracki, *Urzednicy Starego i Nowego Miasta Braniewa do 1772 roku*, Olsztyn 2018, Fot. dzięki uprzejmości Pana Wojciecha Jaroszka

⁹⁷ J. Siebmacher's *großes und allgemeines Wappenbuch: in einer neuen, vollständig geordneten u. reich verm. Aufl. mit heraldischen und historisch-genealogischen Erläuterungen (Band 1,4,2): Städtewappen*, Nürnberg, 1885, tabl. 163

⁹⁸ Friedrich August Vossberg, *Geschichte der preussischen Münzen und Siegel von frühester Zeit bis zum Ende der Herrschaft des Deutschen Ordens*, Berlin 1843, Tabl. XVII

⁹⁹ Marian Gumowski, *Pieczęcie i herby miast pomorskich [w:] Roczniki Towarzystwa Naukowego w Toruniu*, R. 44 za rok 1939, s. 16-17

Pieczęcie Nowego Miasta Braniewa wypadły z użycia po włączeniu tego ostatniego w granice Starego Miasta Braniewa. Jak świadczy tradycja heraldyczna i sfragistyka Starego Miasta z końca XVIII wieku i z XIX-XX wieku, wydarzenie to nie miało wpływu na symbolikę miasta. W szczególności nie stworzono nowego herbu łączącego symbole Starego i Nowego Miasta.

Herb Miasta Braniewa

Nowo ustanawiane symbole samorządowe z herbem na czele podlegają opiniowaniu przez Ministra właściwego do spraw administracji publicznej, dla którego opinie te wystawia Komisja Heraldyczna. Komisja Heraldyczna czuwa z kolei aby herby samorządowe były zgodne z art. 3 ust. 2 ustawy o odznakach i mundurach. Ustęp ten mówi, że herby samorządowe muszą być zgodne z zasadami heraldyki oraz miejscową tradycją historyczną. Ten pierwszy wymóg oznacza konieczność pozostawiania w zgodności ze sztuką heraldyczną, w domyśle także z konkretnymi cechami heraldyki polskiej. Ogólne wytyczne dotyczące tworzenia herbów samorządowych można przeczytać na stronie www.MSWiA¹⁰⁰.

Zgodnie z zaleceniami, jakie przedstawiła w swojej korespondencji Komisja Heraldyczna przy MSWiA¹⁰¹, herb Braniewa powinien opierać się o herb nadany przywilejem króla Augusta III z 18 lipca 1748 roku. Przywilej ten odwołuje się do wcześniejszego przywileju herbowego króla Władysława IV z 22 lutego 1637 roku i stanowi jego modyfikację. Z tego względu wydaje się, że kształt przywileju wcześniejszego jest istotny dla przywileju późniejszego. Niestety nie udało się dotrzeć do oryginalnego aktu nadania herbu z 1748 roku, który miał zawierać szkic herbu. Wszelkie wizualizacje nadanego wówczas herbu pochodzą ze źródeł wtórnych. Źródłem chronologicznie chyba najbliższym przywilejowi są odciski pieczętno wykonane z tłoka sporządzonego na jego podstawie. Ich odciski zachowały się dość licznie na XVIII-wiecznych dokumentach przechowywanych w Archiwum Archidiecezji Warmińskiej w Olsztynie.

¹⁰⁰ <https://www.gov.pl/web/mswia/zasady-tworzenia-herbow-flag-sztandarow-i-pieczeci-jednostek-samorzadu-terytorialnego-w-polsce>

¹⁰¹ Pisma Przewodniczącego Komisji Heraldycznej znak DAP-WN-73-94/2020 KH-2204 z dn. 29 marca 2023 i 7 listopada 2023

Fot. 81: Odcisk pieczęci wykonanej wedle przywileju z 1747 roku

Odciski pieczęci pozwalają dostrzec więcej szczegółów dotyczących zwłaszcza postaci aniołów-trzymaczy herbu. Obie postacie trzymają w zewnętrznych rękach gałązki chyba palmowe – jedna jakby ukośnie, na tle tułowia, druga pionowo na zewnątrz. Jedna postać patrzy na wprost, druga zaś do środka. Postacie mają krótkie włosy i chyba nie widać nimbów. Widać szczegóły szat, są to jakby suknie czy tuniki z rozcięciem u dołu przez które widać kolano. Co najważniejsze, wydaje się, że obie postacie mają nagie torsy.

Następnym chronologicznie znanym źródłem z wizualizacją herbu z 1748 roku jest dyplom honorowego obywatela Braniewa dla dr Jacobsona z 1853 roku. Jest to także chyba pierwsza barwna wersja tego herbu.

Fot. 82: Herb z dyplomu z 1853 roku

Artysta odmalował tutaj trzymacze herbu jako postacie wyraźnie kobiece, z włosami upiętymi w kok i odsłoniętymi piersiami. Zróznicowano barwy szat obu postaci. Widać także, że drzewo jest chyba ucięte u korzeni.

Tę wersję herbu Braniewa, chyba na bazie wcześniej przytaczanej pieczęci, zamieścił miejski herbarz Siebmachera z 1885 roku. Co ciekawe, trzymacz patrzący do środka został wyraźnie odmalowany jako mężczyzna z brodą. Drzewo jest wyraźnie ucięte.

Fot. 83: Herb w herbarzu miejskim Siebmachera z 1885 roku

Znane są także pieczęcie Braniewa używane w XIX i XX wieku z motywem herbu z 1748 roku, m.in. na dokumentach przechowywanych w AAWO.

Fot. 84: Odcisk XIX-wiecznej pieczęci Braniewa

Fot. 85: Odcisk pieczęci Braniewa z 1892 roku

Fot. 86: Zalepka listowa magistratu Braniewa, używana w XIX-XX wieku

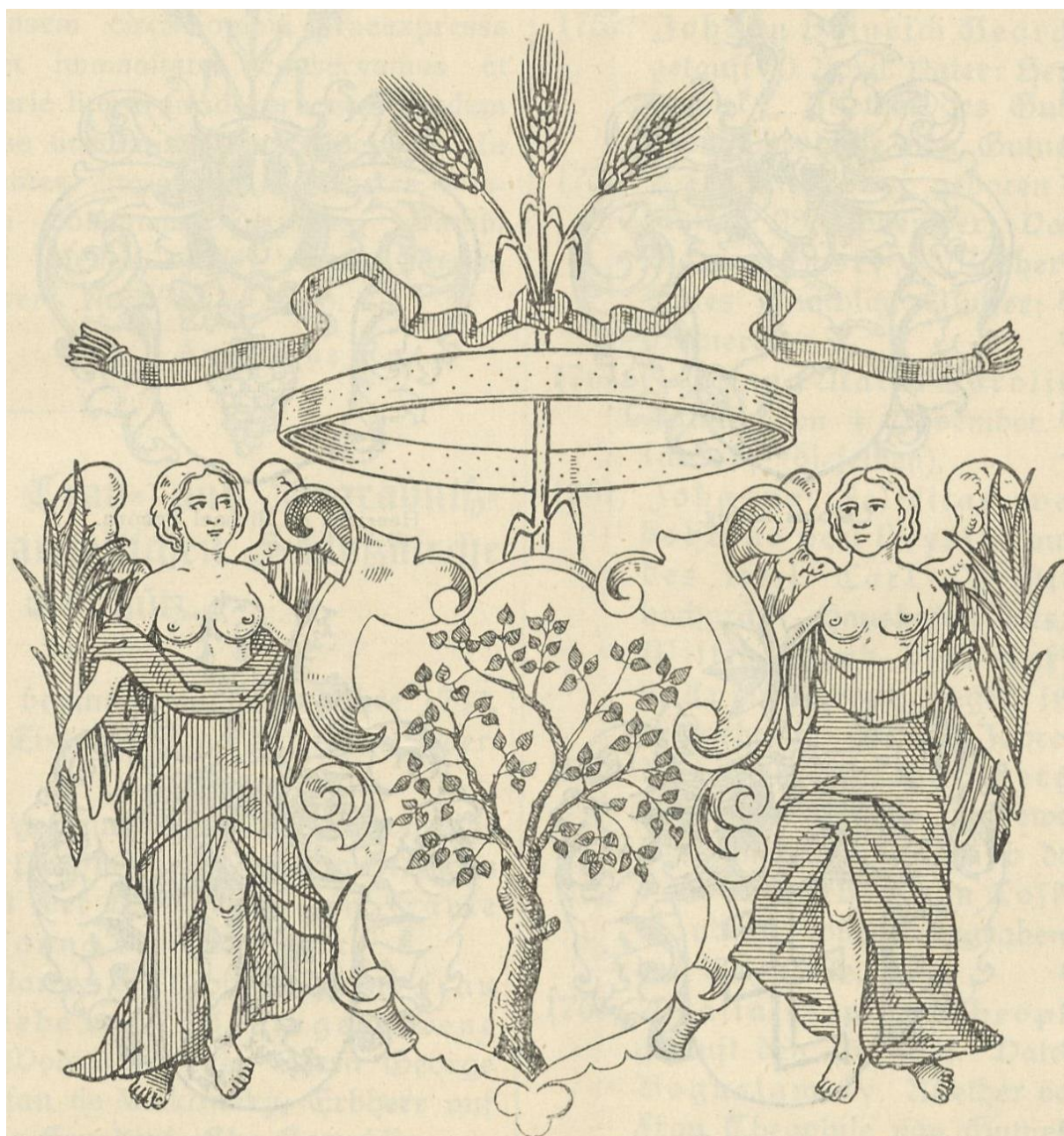
Fot. 87: Zalepka listowa magistratu Braniewa, używana w XIX-XX wieku

Fot. 88: Odcisk pieczęci (mniejszej?) używanej w XIX-XX wieku, w zbiorach Ludwiga Clericusa

Na pieczęciach tych bardzo różnie podchodzono do kwestii trzymaczy. Czasami są to postacie o cechach męskich, czasami żeńskich, czasami z nagimi torsami, czasami nie.

Chyba na podstawie wizerunku z wcześniej przytaczanego dyplomu opracowano też ilustrację, którą dołączono do odpisu przywileju Augusta III w *Der Deutsche Herold* z 1902 roku.

Fot. 89: Herb z *Der Deutsche Herold* z 1902 roku

Herb pojawia się w kilku publikacjach o charakterze albumowym z początków XX wieku. Również i tutaj brak spójności w sposobie przedstawienia trzymaczy. Jeden wizerunek z pewnością bazuje na herbarzu Siebmachera, drugi zaś jest chyba własnym opracowaniem. Anioły mają tutaj odsłonięte kolana i jakby kobiece rysy twarzy.

Fot. 90: Herb Braniewa w albumie *Continental Verlags-Anstalt* ok. 1910 rok

Fot. 91: Herb Braniewa w albumie *Kawy Hag* z ok. 1920 roku

Istotne dla heraldyki Braniewa prace opublikował wcześniej wzmiankowany braniewski historyk Eugen Brachvogel. W swoim artykule o herbach miast warmińskich z 1916 roku przytoczył on najstarszą pieczęć sekretną oraz dwa herby z przywilejów królewskich. Artykuł został zilustrowany pięknym, barwnym wyobrażeniem pełnego herbu miasta z roku 1748. Wyobrażenie aniołów jest tutaj klasyczne, w długich tunikach z rozcięciem. Widoczne są chyba ucięte korzenie drzewa.

Fot. 92: Herb Braniewa w artykule Brachvogela z 1916 roku

Jak widać zatem z analizy źródeł ikonograficznych historyczni autorzy wizerunków herbu Braniewa nadanego w 1748 roku mieli problem z ukazaniem wyglądu trzymaczy herbu miasta. Zapewne wynika to z braku dostępu do oryginalnego wizerunku. Na niektórych przedstawieniach postaci te mają wyraźnie odsłonięte, kobiece torsy i trzymają chyba gałęzie palmowe.

Wydaje się, że takie wyobrażenie będzie nie do zaakceptowania przez władze i mieszkańców Braniewa. Przede wszystkim ze względu na ukazaną nagość. Taki sposób wyobrażania trzymaczy herbu Braniewa wynika być może z recepcji wzorców sztuki klasycystycznej, inspirowanej Antykiem. Anioły z przywilejów królewskich ukształtowano tak, aby bardziej przypominały boginię Nike, czy też personifikację Zwycięstwa. Postaci te wyobrażano właśnie bowiem jako kobiece z odsłoniętymi piersiami i gałęzią palmową.

Wydaje się, że przyjęć można, iż przywilej Augusta III nie był nadaniem zupełnie nowym, ale modyfikacją przywileju Władysława IV. W częściach, gdzie August III zmieniał poprzedni herb wyraźnie to zaznaczono (pozostawienie samego lauru bez towarzyszących mu zwierząt i pierścienia z kłosami bez półksiężyców). O postaciach aniołów tylko się wspomina, że mają stać po bokach. Można więc założyć, że postacie te nie miały ulec modyfikacji w stosunku do przywileju Władysława IV. W związku z tym, dopuszczalne będzie chyba odmalowanie trzymaczy z herbu Braniewa jako klasycznych postaci anielskich, trzymających gałęzie laurowe (o których mowa w przywileju Władysława IV), nie palmowe. Dopuszczalne powinno być także chyba nadanie im pewnych (niebudzących kontrowersji, jak nagie torsy) cech widocznych na pieczęci XVIII-wiecznej. Przede wszystkim chodzi tutaj o zróżnicowanie wyglądu obu trzymaczy. Jeden patrzy na wprost, drugi do środka oraz mają one inaczej ułożone gałązki. Aniołom odmalowano krótkie włosy. Kolorystyka herbu przyjęta została za ilustracją z artykułu Brachvogela, czyli anioły mają szaty jeden czerwoną, drugi błękitną, złote włosy i skrzydła oraz cielistą skórę. Zróżnicowanie barw szat obu trzymaczy widoczne jest także na przywileju Władysława IV. Czerwony kolor wraz z niebieskim bywają wykorzystywane w ikonografii chrześcijańskiej do podkreślenia boskiego pochodzenia przedstawianych postaci. Niebieski nawiązuje wprost do firmamentu niebieskiego. Czerwień zaś symbolizuje płomień miłości i nawiązuje do Ducha Świętego, stąd użycie tego koloru w anielskich artystycznych wyobrażeniach wskazuje na duchową naturę aniołów.

Co do rysunku samego drzewa to wydaje się, że powinno ono mieć ukazane ucięte korzenie, w odniesieniu do dewizy herbu z czasów Władysława IV, *Pod tym znakiem nawet ścięte zielenią się*, która wskazywała na żywotność miasta.

Projekt herbu miasta Braniewa opisać można w następujący sposób: *W polu srebrnym drzewo laurowe o obciętych korzeniach zielone. Klejnot: trzy kłosa zboża złote w wachlarz, boczne z pojedynczym wywiniętym na zewnątrz listkiem, środkowy z dwoma listkami, związane u dołu wstęgą czerwoną zakończoną złotymi frędzlami, poniżej w miejscu związania wychodzące ze wspólnej łodygi z dwoma listkami, wyrastającej bezpośrednio z tarczy herbowej, przechodzącej przez ukazany w perspektywie pierścień złoty. Tarczę podtrzymują z obu stron dwa anioły z krótkimi włosami i skrzydłami złotymi, skórą w barwie cielistej i w tunikach z widocznym rozcięciem, prawy w tunice czerwonej, patrzący do wewnątrz, w zewnętrznej ręce trzymający gałąź laurową zieloną w skos, lewy w tunice błękitnej, patrzący na wprost, w zewnętrznej ręce trzymający gałąź laurową zieloną w słup.*

Barwy zastosowane w herbie według różnych autorów mają swoje własne znaczenie symboliczne¹⁰²:

ZŁOTO: delikatność, życzliwość, otucha, wzniosłość, szlachetność, rozum, poważanie, cnota, wielkość, moc, wiara, bogactwo, kierowanie, wiedza, szlachetność, szczodrość, dzielność, waleczność, wytrwałość, wierność, sprawiedliwość, łagodność, miłosierdzie, wzniosłość ducha.

SREBRO: pokora, uczciwość, niewinność, czystość, bogactwo, mądrość, nieskazitelność, radość, przyjaźń, sprawiedliwość, bezstronność, czystość, pogoda, spokój ducha, szlachectwo, prostota ducha, pilność, szczerść.

CZERWIEN: odwaga, waleczność, chwała, służba Ojczyźnie, wylanie krwi w walce, zuchwałość, męstwo, moc, natura twórcza, wspaniałomyślność.

BŁĘKIT: piękno, wzniosłość, pochwała, prawość, wierność, stałość, czujność, patriotyzm, zwycięstwo, sława, miłość niebiańska, pobożność, świętość, praworządność, czystość, niewinność, natchnienie, zaufanie, chwała, powab, łagodność, słodycz. Niezależnie od tego znaczenie mają też niektóre kombinacje kolorów. Niebieska ze złotą oznaczają radość.

¹⁰² Paweł Dudziński, *Alfabet heraldyczny*, Warszawa 1997, s. 40-42

ZIELEŃ: radość, honor, dworskość, wolność, piękność, zdrowie, nadzieja, zwycięstwo, miłość, grzeczność, ogłada, wesołość, zasobność, przyjaźń, szczęście, żywotność, kurtuazja.

Dopuszcza się, na potrzeby poligrafii i grafiki komputerowej, wyrażanie tynktury srebrnej przez kolor biały, złotej przez kolor srebrny. Jednakże wszędzie tam, gdzie jest to technicznie możliwe bez uzyskania barw wizualnie odbiegających od srebra i złota, należy używać barwy srebrnej i złotej. W szczególności przy wyjątkowo uroczystych realizacjach herbu, np. na sztandarze (wówczas należy użyć nici srebrnej i złotej), albo ozdobnych futerałach (srebrna i złota farba). Rozważyć można też użycie srebrnej i złotej farby na tabliczkach z nazwami ulic, lub tablicy z herbem na fasadzie Urzędu Miejskiego.

Flaga Miasta Braniewa

Spośród używanych przez Braniewo historycznych weksyliów, jako źródła inspiracji dla flagi miejskiej należy chyba odrzucić sztandar spod Grunwaldu oraz przyjęte w 1927 roku miejskie barwy. Sztandar grunwaldzki, jak zauważyli wcześniej przytaczani badacze, był jak się zdaje symbolem jednorazowym. Ponadto silnie kojarzy się on z symboliką krzyżacką. Z kolei barwy miejskie z początku XX wieku, powtarzają niestety wzór flagi państwowej Węgier. Problematyczny jest także aktualny wzór flagi Braniewa, który przywodzi na myśl flagę Włoch. Wprawdzie zróżnicowano te dwie flagi dodając herb miasta na środku pasa białego, ale uzyskano w ten sposób efekt łamiący zasadę alternacji heraldycznej (kontrastu), gdzie biała tarcza herbowa znajduje się na białym pasie flagi.

Proponuje się, aby flaga miasta Braniewa w sposób uproszczony nawiązywała do herbu miasta. Flaga prostokątna, o proporcjach 5:8 (szerokość do długości). Na białym płacie umieszczono centralnie godło herbowe szerokości połowy długości płata, flankowane przez dwa pionowe pasy, każdy szerokości 3/16 długości płata, od drzewca czerwony, w części swobodnej błękitny. Boczne pasy nawiązują do postaci trzymaczy z herbu miasta (barwy szat aniołów).

Pieczenie Miasta Braniewa

Pieczenie Braniewa zaprojektowano w trzech wariantach: pieczęć ogólna, pieczęć Rady Miejskiej i pieczęć Burmistrza. We wszystkich przypadkach pieczęcie są okrągłe, o średnicy 36 mm, z godłem herbu Braniewa w części centralnej, oddzielonym linią

perełkową od otoku z majuskułową legendą w postaci odpowiednio: + MIASTO BRANIEWO, + RADA MIEJSKA W BRANIEWIE, + BURMISTRZ BRANIEWA. Symbol + oznacza krzyż inicjalny w formie krzyżyka kawalerskiego.

Odznaka Honorowa Miasta Braniewa

Odznakę Honorową Miasta Braniewa stanowi okrągły medal o średnicy 36 mm, wykonany w metalu w kolorze złocistym, z uszkiem i kółkiem do zawieszenia na wstążce. Na stronie licowej w wieńcu z liści wawrzynu z przewiązką krzyżową u dołu, widnieje niekolorowany wizerunek herbu Braniewa ustalonego wzoru, nad którym łukiem, wklęsły, majuskułowy napis „ZA ZASŁUGI DLA MIASTA BRANIEWA”. Na stronie odwrotnej w wieńcu z liści wawrzynu połączonych u dołu, stylizowany wizerunek Wieży Bramnej dawnego zamku biskupów warmińskich, z wklęsłym, w górnym łuku, napisem majuskułowym „SUB HOC SIDERE TRUNCATA VIRESCO” (łac.: „POD TYM ZNAKIEM NAWET ŚCIEŻE ZIELENIA SIĘ”). Odznakę zawiesza się na rypsowej wstążce białej szerokości 36 mm, z zielonym paskiem szerokości 8 mm pośrodku oraz umieszczonymi po jego bokach w odstępach 3 mm czerwonymi i błękitnymi prążkami szerokości 3 mm.

Odznakę wręcza się wraz z pamiątkowym dyplomem upamiętniającym jej przyznanie. Zdobienia tego dyplomu zainspirowane zostały zdobieniami dyplomu Honorowego Obywatela dla dr Jacobsona z 1853 roku (Fot. 93).

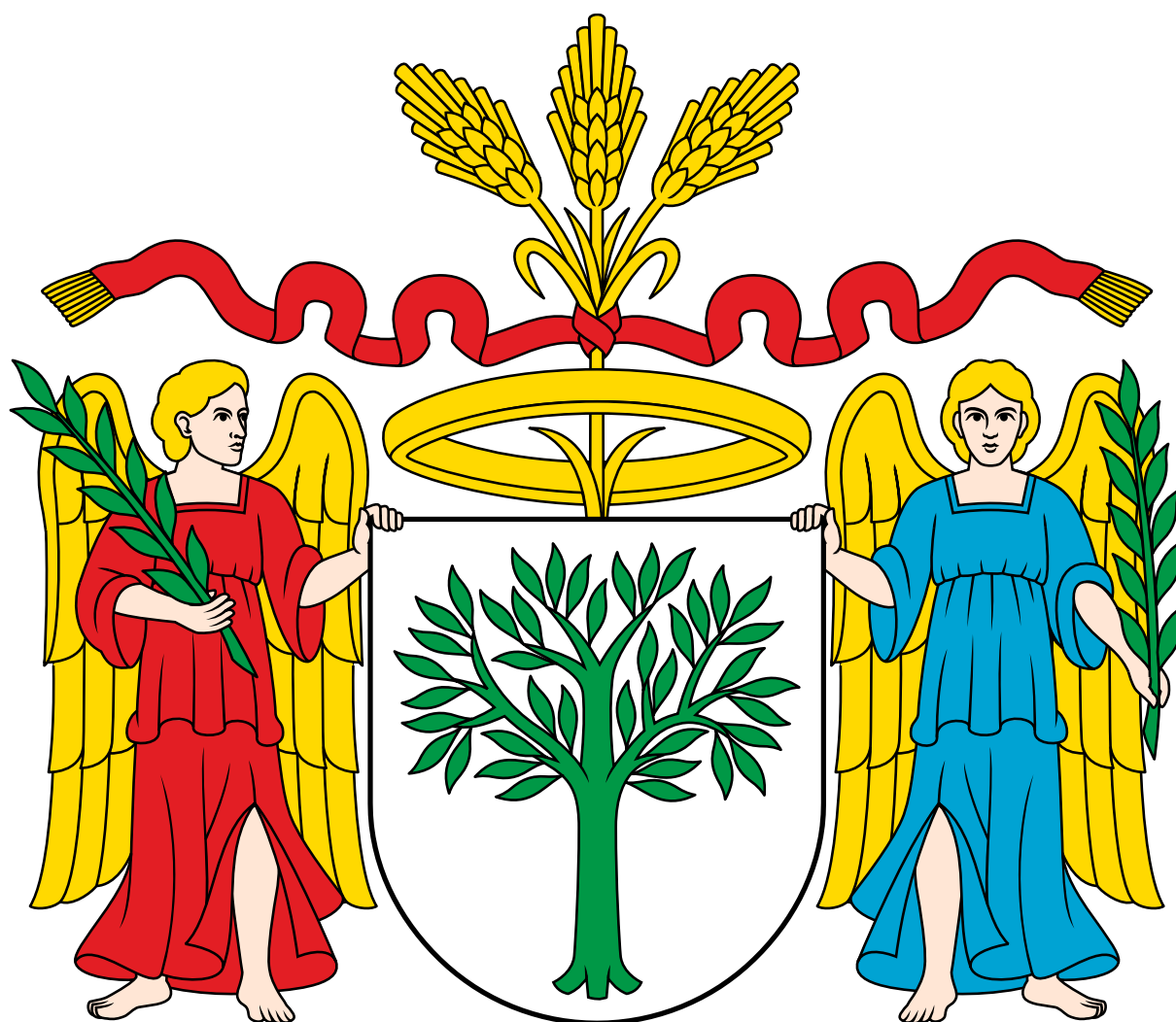
Fot. 93: Pierwsza karta dyplomu Honorowego Obywatela, jaki otrzymał dr Jacobson w 1853 roku¹⁰³

Załączniki

1. Projekt herbu Miasta Braniewa,
2. Projekt flagi Miasta Braniewa,
3. Projekt pieczęci Miasta Braniewa,
4. Projekt Odznaki Honorowej Miasta Braniewa,
5. Projekt Dyplomu Odznaki Honorowej Miasta Braniewa.

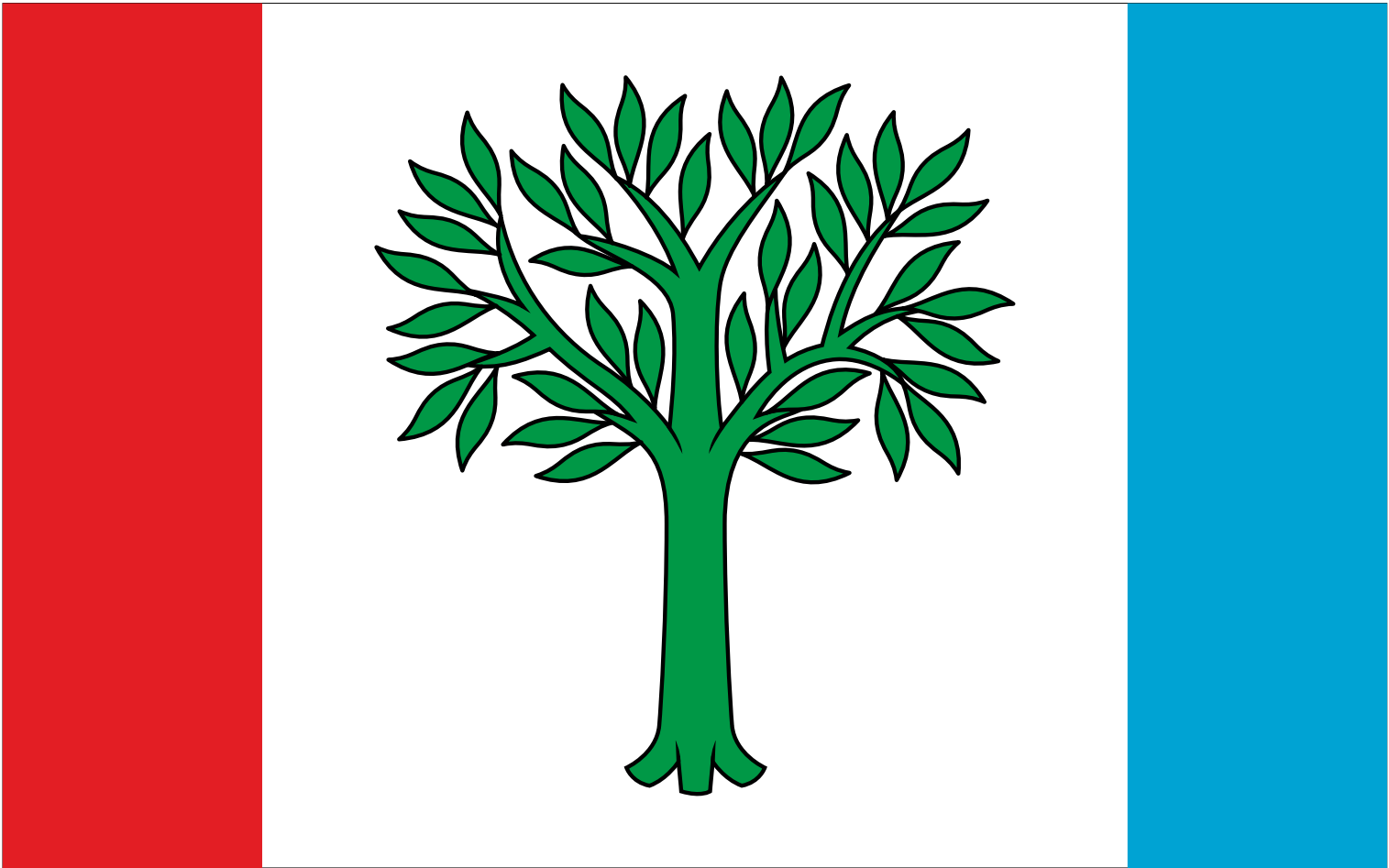
¹⁰³ Fot. dzięki uprzejmości Pana Wojciecha Jaroszka

Projekt herbu Miasta Braniewa

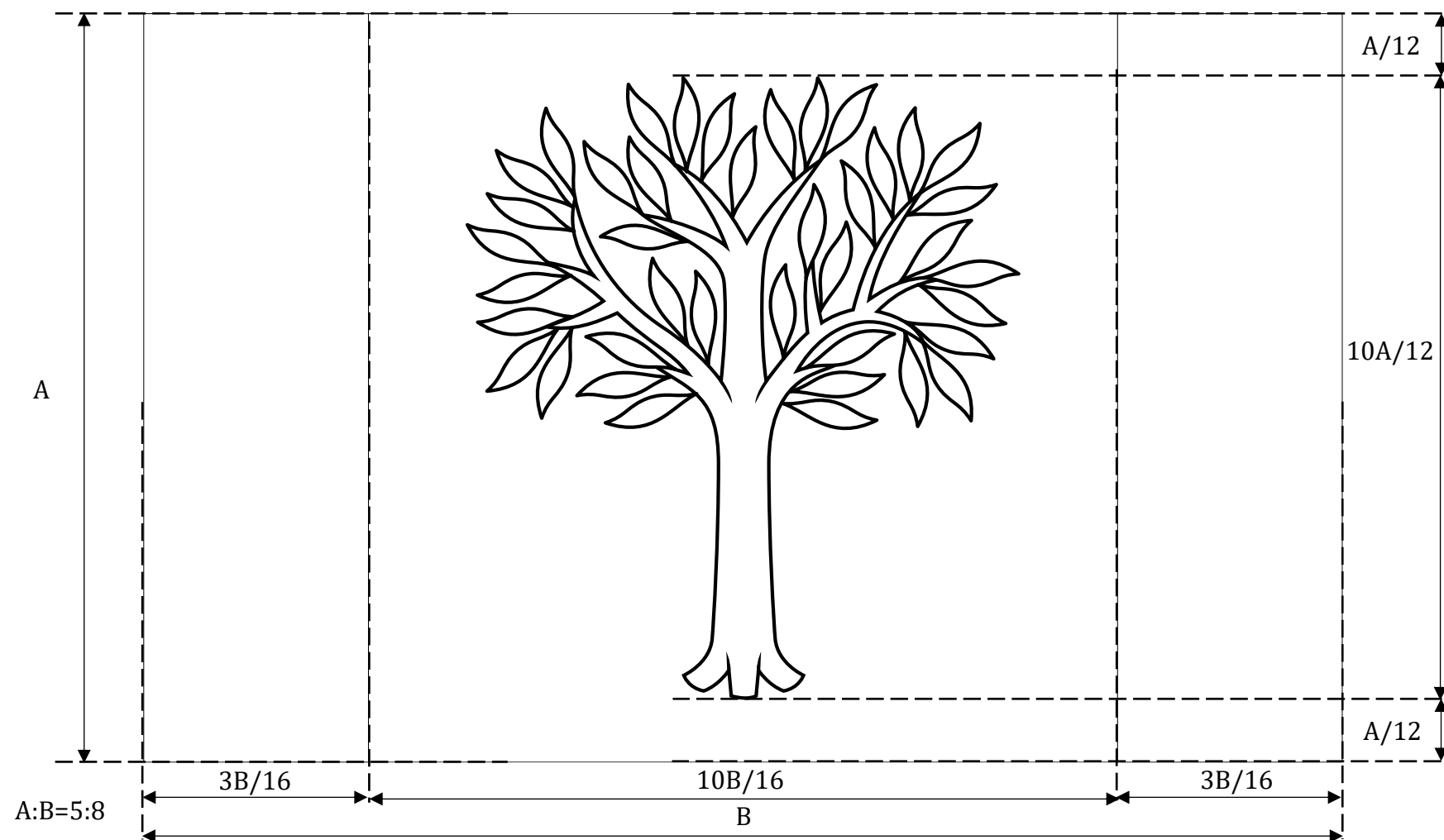
PANTONE Vacat	PANTONE 803 2X	PANTONE 698 C	PANTONE Black 6 C	PANTONE 802 C	PANTONE 306 C	PANTONE 485 C
CMYK 0, 0, 0, 0	CMYK 100, 15, 0, 0	CMYK 0, 15, 15, 0	CMYK 0, 0, 0, 100	CMYK 100, 0, 100, 0	CMYK 100, 0, 0, 0	CMYK 0, 100, 100, 0
RGB 255, 255, 255	RGB 255, 213, 0	RGB 252, 227, 215	RGB 0, 0, 0	RGB 0, 152, 70	RGB 0, 160, 227	RGB 227, 30, 36

Projekt flagi Miasta Braniewa

PANTONE Vacat	PANTONE Black 6 C	PANTONE 802 C	PANTONE 306 C	PANTONE 485 C
CMYK 0, 0, 0, 0	CMYK 0, 0, 0, 100	CMYK 100, 0, 100, 0	CMYK 100, 0, 0, 0	CMYK 0, 100, 100, 0
RGB 255, 255, 255	RGB 0, 0, 0	RGB 0, 152, 70	RGB 0, 160, 227	RGB 227, 30, 36

Projekt flagi Miasta Braniewa – rysunek konturowy

Projekt pieczęci Miasta Braniewa

Pieczęć ogólnomiejaska

Pieczęć burmistrza

Pieczęć rady

1:1

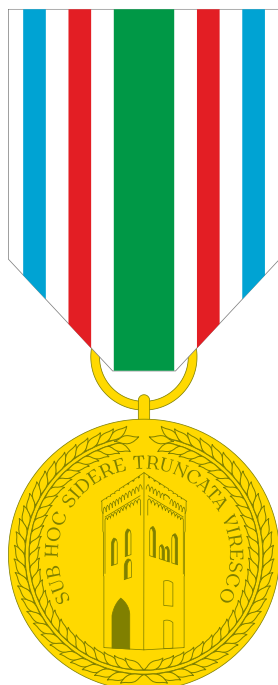
Ø 36 mm

Projekt Odznaki Honorowej Miasta Braniewa

Lico

Odwrocie

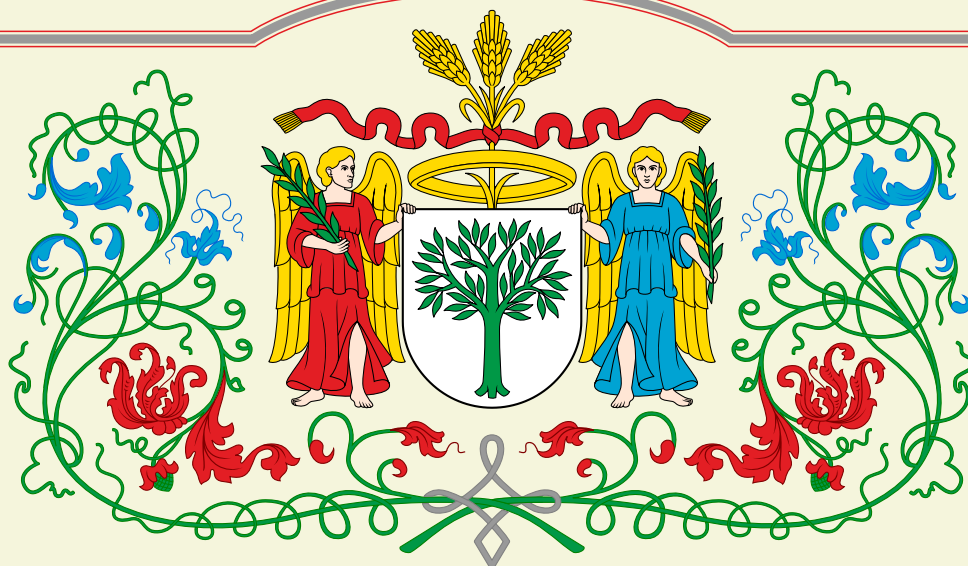

1:1

Projekt Dyplomu Odznaki Honorowej Miasta Braniewa

Odznaka nr

Braniewo dn.

DYPLOM

W uznaniu zasług dla miasta Braniewa,
Rada Miejska w Braniewie
swoją uchwałą nr XXX/XXX/2024
z dnia 12.12.2024 nadała

Panu Janowi Kowalskiemu

**Odznakę Honorową
Miasta Braniewa**

Przewodniczący
Rady Miejskiej

Burmistrz

.....

.....